

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра стилістики та культури української мови

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

**АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ДОСЛІДНИКА В ОСВІТНЬОМУ
ПРОСТОРІ СТАРШОЇ ШКОЛИ ТА ЗВО: ЛІНГВОАКСІОЛОГІЧНИЙ
АСПЕКТ**

Виконала студентка VI курсу групи УМ-61
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Попова Катерина Олександрівна
Керівник – канд. пед. наук, доц.
Павлюк Наталія Петрівна
Рецензент – докт. пед. наук, проф.
Вітюк Валентина Володимирівна

Рівне – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1.Поняття «академічна культура».....	7
1.2.Основні складники академічної культури.....	12
1.3. Дослідницька діяльність здобувача освіти як складник освітнього процесу	17
1.4. Лінгвоаксіологічний аспект академічної культури.....	20
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ	24
РОЗДІЛ 2 АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДНИК АКАДЕМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	26
2.1. Текст наукового стилю як втілення академічної культури дослідника.....	26
2.2. Елементи академічної культури в навчальних програмах старшої школи та ЗВО.....	31
2.3. Академічна культура у системі МАН як сучасне академічне середовище старшокласника.....	36
2.4. Психологічні аспекти дослідника в процесі написання наукових робіт.....	39
ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ	46
РОЗДІЛ 3.СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОСЛІДНИКА В ЛІНГВОАКСІОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ.....	48
3.1. Констатувальний зріз вихідного рівня сформованості академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти.....	48
3.2. Система роботи із науковим текстом.....	55
3.3. Перебіг і опис результатів запропонованої методики (підсумковий зріз).....	65
ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми. У процесі навчально-пізнавальної діяльності у суб'єктів освітнього процесу формуються не тільки специфічні вміння і навички пошуку інформації, її відбору, оцінки, зберігання та використання, а й особливі особистісні якості і властивості, індивідуальний стиль діяльності, система ціннісних орієнтацій, відносин до об'єктів пізнання, його результатів. Щодо навчально-пізнавальної діяльності в загальноосвітній школі використовується поняття «культура навчання», а стосовно вищої школи – використовувати поняття «академічна культура».

Сьогодні диктує системі академічного середовища як оновлені вимоги до вихованості її представників, так і необхідність задоволення потреби суспільства в глибокій професіоналізації спеціалістів з одночасною міжгалузевою інтеграцією знань і умінь для професійної діяльності. Отже, важливо забезпечити високу якість освіти і підготувати фахівців, які будуть гідними представниками академічного середовища завдяки високому розвитку культури. Культура забезпечує основний фон підвищення знань. Як важлива підкультура, академічна культура має великий вплив на розвиток знань.

Питання академічної культури цікавить багатьох як зарубіжних, так і українських дослідників. Найбільш вагомими вітчизняними дослідженням у цьому напрямку можна вважати монографію доктора філософських наук, професора соціології Г. Хоружого [50], у якій розповідається про структуру та функції академічної культури як важливого чинника оптимізації діяльності університетів. У цьому контексті автор розглядає академічну свободу та університетську автономію, соціальну відповідальність вищої освіти, етичні принципи академічної культури, якість вищої освіти, академічну мобільність та орієнтацію на здобувачів освіти як принцип академічної культури, а також монографію О. Семеног та М. Вовк [43], де подано підходи до академічної культури як основи дослідницької культури в університеті, здійснено

ретроспективний аналіз університетських академічних традицій, особливості формування академічної культури студента. В основі дослідження лежить ідея професійного розвитку, саморозвитку та самореалізації дослідника.

Актуальністю відзначаються також дослідження І. Забіяки [14], О. Фенцик [49], К. Гнезділової [10] та ін. З різних сторін розглянуто досліджувану тему у збірнику «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід» [2].

В умовах процесу уніфікації освіти, активізації різних форм інтелектуальної комунікації та академічної мобільності, а також принципово міжнародного характеру науки, впливає необхідність виділення феномена академічної культури як якогось загального явища, що формується в процесі отримання освіти і заняття науковою діяльністю та організації в науково-освітній сфері.

Існує також необхідність детального вивчення окремих аспектів академічної культури. У контексті мовної освіти особливо важливим є лінгвоаксіологічний аспект.

Окрім того, актуальність теми дипломної роботи обумовлена динамічним розвитком сучасних технологій, вільним доступом до результатів наукових досліджень фундаментальної та прикладної науки, що сприяє поширенню порушень академічної доброчесності дослідників в освітньому просторі.

Мета дослідження полягає в цілісному аналізі академічної культури дослідника в освітньому просторі із зосередженням на лінгвоаксіологічному аспекті.

Для досягнення мети необхідно було вирішити такі **завдання**:

- розглянути поняття академічної культури;
- визначити основні складники академічної культури;
- з'ясувати особливості сучасного академічного середовища та дослідницької діяльності як його частини;
- описати лінгвоаксіологічний аспект академічної культури;

- розглянути текст наукового стилю як втілення академічної культури дослідника;
- дослідити академічну культуру в навчальних програмах старшої школи та ЗВО;
- описати МАН як сучасне академічне середовище старшокласника та студента;
- визначити психологічні особливості дослідника в процесі написання наукових робіт;
- здійснити констатувальний зріз вихідного рівня сформованості академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти;
- розробити методичну систему роботи із науковим текстом;
- провести експериментальну перевірку запропонованої методики.

Об'єктом дослідження є академічна культура як складник наукової компетенції дослідника в освітньому просторі.

Предмет дослідження – лінгвоаксіологічний аспект академічної культури.

Розв'язання поставлених завдань зумовило вибір і використання таких **методів**:

- *теоретичних* – аналіз і синтез психолого-педагогічної, лінгвістичної, методичної літератури з теми дослідження;
- *емпіричних* – спостереження й аналіз наукових робіт, анкетування здобувачів освіти.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленому розумінні академічної культури дослідника у старшій школі та ЗВО як запоруки формування майбутнього фахівця; в узагальненні теоретичних основ і методичних рекомендацій щодо поняття академічної культури та особливостей її формування у представників академічного середовища.

Практичне значення роботи виявляється в тому, що результати проведеного дослідження можуть бути застосовані як самими представниками академічного середовища задля підвищення власного рівня

академічної культури, так і вчителями та викладачами ЗВО для формування академічної культури в учнів та студентів – майбутніх представників академічного середовища; одержані результати можуть бути застосовані при читанні спецкурсів та проведенні спецсемініарів з академічного письма; при подальшому дослідженні академічної культури та процесу її формування.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному дослідженні поняття «академічна культура» із зосередженням на лінгвоаксіологічному аспекті, у виділенні форм і методів формування академічної культури дослідника в лінгвоаксіологічному аспекті.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків і списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – 83 сторінки. Список літератури нараховує 70 джерел.

Апробація роботи була здійснена у статтях: «Академічна культура дослідника в освітньому просторі університету», на конференції «Пріоритети освіти» 14 квітня 2021 року; «Академічна культура та її основні складові», на Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи», 19-20 листопада 2021 року; «Лінгвоаксіологічний аспект академічної культури» на VII Міжнародній науково-практичній конференції «Modern trends in development science and practice» 2-5 листопада 2021 року. Обговорення окремих розділів та роботи в цілому здійснювалось на засіданнях кафедри стилістики та культури української мови: №8 від 7 червня 2021 року; №12 від 18 жовтня 2021 року; №14 від 18 листопада 2021 року.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття «академічна культура»

Академічна культура – словосполучення, яке частіше використовують як метафору, ніж строгий термін. Іноді його розуміють в досить вузькому сенсі, як відмінну рису того чи іншого науково-освітнього закладу («Culture of the University of Oxford»), наприклад, в Британії і Фінляндії. Дослідники цих країн передбачають наявність безлічі «академічних культур» [62], кожна з яких відповідає тому або іншому освітньому інституту. Іноді поняття зводиться виключно до етосу науково-освітнього співтовариства, або професійної етики.

Jeffrey Sonnenfeld з Yale School of Management виділяє такі типи культури, як:

- «бейсбольна команда» (baseball team) – ключові успішні співробітники вважають себе «вільними гравцями», за яких борються роботодавці;
- «клуб» (the club) – співробітники відрізняються відданістю своїй організації і командною роботою;
- «фортеця» (the fortress) – співробітники не захищені правилами і працюють «як під час військових дій»;
- «академія» (the academy) – довгострокове співробітництво і професійна майстерність [66]. Таким чином, академічна культура розглядається ним як готова модель, сенс якої очевидний.

Академічна культура в антропології визначається як система вірувань, цінностей та культурних дій у межах академічного середовища. Академічна культура – це неявний зразок значень, який виражається у вигляді таких символів, як дії, слова, артефакти та інші значущі категорії, за допомогою яких вчені спілкуються та діляться своїм спільним досвідом, уявленнями та переконаннями [55]. Е. Шейн вважав, що переконання та припущення

формують організаційне культурне ядро, яке впливає на сприйняття, думки та почуття людини [64].

Традиційно академічна культура трактується як сукупність норм і цінностей, мотивацій і переконань, що визначають освітню і наукову діяльність [6, с. 23; 41, с. 34; 65, с. 61].

І. Пак зазначає, що академічна культура поєднує науку, культуру і знання, механізми її виникнення визначаються як історично сформованою, так і сучасною соціокультурною ситуацією на певному етапі розвитку суспільства» [32, с. 23]. Таким чином, академічною культурою вважається культура вищої освіти, яка орієнтована не лише на викладання, навчання та методичне забезпечення цих процесів, а й на весь комплекс соціокультурних практик, пов'язаних із функціонуванням університетів.

Цікавою видається інтерпретація академічної культури О. Єрохіною, яка розуміє її як систему цінностей, норм, правил, зразків поведінки, методів діяльності, принципів спілкування, заснованих на педагогічно адаптованому досвіді науково-пізнавальної діяльності [13, с. 64]. Когнітивний рівень академічної культури передбачає наявність знань про шляхи пізнавальної діяльності в досліджуваній ситуації. У той же час академічна культура закріплює традиції та стандарти проведення наукових досліджень та фіксації їх результатів (виявлення проблеми, гіпотеза, дослідження, аналіз отриманих даних, підтвердження або спростування гіпотез). Операційний рівень академічної культури поєднує набір навичок, необхідних для взаємодії в процесі дослідження, вербалізації цього процесу та його результатів. Це здатність зрозуміти необхідність і важливість дослідження, творити текст під час дослідження, вибрати докази на основі наукового опису дослідження та результату, аналізувати вибрані аргументи, вербалізувати результати [49, с. 243].

Погоджуємося з дослідницею В. Астаховою, яка зазначає: «Академічна культура в традиціях європейської університетської освіти розуміється як сукупність норм і цінностей освітньої та наукової діяльності університету.

Ми розглядаємо академічну культуру перш за все як культуру моральності і служіння людям. Це культура особливої поведінки та спілкування людей, професійно покликаних забезпечувати трансляцію культурних цінностей; це культура високої духовності і моралі, високої якості праці та відповідальності за його результати, культура толерантності та педагогічного оптимізму» [6, с. 23].

О. Семенов та М. Вовк поняття академічної культури пов'язують із культурою навчання в університеті, цінностями, традиціями, нормами, правилами наукового дослідження; культурою наукової мови, культурою високої духовності та моралі, культурою спілкування між дослідниками та студентами, культурою наукової та соціальної роботи, моральною відповідальністю за результати досліджень, культурою толерантності та педагогічного оптимізму, що формуються в культурному та освітньому простір університетів [43].

Отже, академічна культура – це оволодіння різними видами та методами навчальної діяльності, готовність перейти від теоретичної до практичної підготовки, вміння раціонально читати, підготовка до викладання, різні форми атестації, успіх у професійних змаганнях тощо, тобто цілий комплекс дій і їх результатів. Це тісно пов'язано з академічною культурою мислення та культурою розумової праці.

Феномен академічної культури історично обумовлений (можна виявити історичні типи академічної культури). Д. Ділл у своїх піонерських дослідженнях на початку 80-х років ХХ століття виявив, що університети – це ідеологічні організації, які занурені в сильні організаційні культури. Академічною культурою, в принципі, неможливо керувати, але це означає, що вона впливає на ідентичність, спілкування та організаційні зв'язки. Це показує її важливість, особливо в кризових ситуаціях та дефіциті ресурсів організації. Тоді відданість сильній культурі університету може захистити організацію від руйнівних конфліктів і напруженості, посилюючи її інтеграцію та даючи їй змогу вижити [59, с. 304]. В умовах зростаючого

скептицизму щодо ефективності традиційних інструментів планування управління, пов'язаних із: стратегічним управлінням, фінансами та маркетингом, зростає інтерес до управління цінностями. Ця увага до цінностей та культурної мінливості відображається в організаціях, що працюють у глобальному та міжкультурному середовищі. Як зазначав Д. Ділл, саме академічні установи західних країн найбільш культурно схожі на японські організації. Їх переважною рисою є працевлаштування персоналу протягом усього їхнього трудового життя у поєднанні з основними механізмами спільного прийняття рішень у поєднанні з індивідуальним почуттям професійної відповідальності (честі). Ще однією характерною рисою, принаймні для державних університетів, є переважання стабільних бюрократичних культур, в яких організаційні структури є постійними і негнучкими, а система оцінки та мотивації персоналу не надто формалізована [59, с. 15]. До цього трактування 80-х років можна додати, що у багатьох університетах система змінюється відповідно до корпоративної моделі з формалізованими процедурами вимірювання якості та мотивації працівників. Також частіше використовують методи контролю, стратегічного планування та управлінського обліку в університетах. Тому організаційні культури в університетах еволюціонують і диференціюються.

Бертон Кларк вважав, що академічні культури характеризуються далекосяжною складністю порівняно з діловими організаціями, оскільки вони поєднують щонайменше три сфери: організаційну ідентичність як таку, професійну культуру вчених та культуру певної наукової дисципліни [56, с. 48].

Описуючи силу академічної культури, варто звернути увагу на традиції, наступність та етос західних університетів. «Обряди проходження», пов'язані зі студентським та академічним життям, стосуються багатовікової традиції університетів, які фактично належать до дуже невеликої групи організацій, яким вдалося так довго підтримувати наступність [58, с. 447–464]. Університети формують і зміцнюють міцну організаційну культуру,

посилаючись на багату академічну історію та через соціальну легітимність практики як дослідницької та дидактичної діяльності. Друга сфера організаційної ідентичності – це приналежність до академічної спільноти, яка має сильний, самобутній дух, коріння якого лежить у цінностях науки та викладання в університетах. Призначені наукові ступені, академічні церемонії, система оцінювання однолітками та багато інших практик формують самооцінку та професіоцентризм роботи «професора» та «студента». Нарешті, більшість наукових дисциплін створює власне наукове співтовариство, яке має заходи престижу та визнання, а також розробляє стандарти щодо членства та виключення зі сфери досліджень та викладання [54, с. 88]. На рубежі XX і XXI століть ми, мабуть, мали змогу засвідчити занепад традиційних університетських культур, які, незважаючи на академічний етос, не витримали змін, спричинених масовізацією освіти та розвитком практики нового державного управління [61, с. 172].

Сучасна академічна культура має міжнародний характер. Особливістю її організації є відсутність «центру», вона працює за мережевим принципом, що можна порівняти з Інтернетом, де кожен портал, сайт або сторінка – лише осередок в мережі. Вона існує незалежно від інших осередків, але пов'язана з ними. Незважаючи на те, що академічна культура націлена на виробництво нового знання, вона досить консервативна. В роботі Бечер і Тровлера з характерною назвою «Академічні племена і території» йдеться про роль «воротарів» («gatekeepers»), які визначають, кого можна допустити в співтовариство, а кого – ні. Найчастіше таку функцію виконують авторитетні у своїй області автори, вільно чи мимоволі витісняючи тих, хто має іншу наукову позицію [54, с. 90]. У деяких співтовариствах, як і раніше, велика роль надається формальним показникам, наприклад кількісним, в оцінці наукової праці. Особливе місце займають незалежні дослідники, або «любители», які не є співробітниками академічних інститутів.

1.2. Основні складники академічної культури

Академічні культури змінюються, і темпи цих змін пришвидшуються за останні десятиліття. Традиційно консервативні університетські культури диференціюються за різними вимірами. Можна навіть сказати, що диверсифікація академічної культури та університетських місій є специфічним мегатрендом. Різноманітність пов'язана з багатьма аспектами їх діяльності, такими як засновницька структура університету, його спеціалізація, розмір та престиж навчального закладу та багато інших змінних. Однак, орієнтуючись лише на внутрішню організаційну культуру університетів, варто проаналізувати виміри цінностей, які можуть бути найважливішими осями аналізу ідентичності університету. Результати емпіричних досліджень показують, що культури громадських організацій, хоча і дуже диференційовані, характеризуються певними специфічними особливостями. Л. Сулковський вважає, що можна запропонувати наступний опис специфічного характеру університетів організаційної культури, заснований на трьох елементарних вимірах:

- прагматична культура – бюрократична культура,
- консервативна культура – інноваційна культура,
- ієрархічна культура – егалітарна культура,
- слабка культура – сильна культура [67, с. 10].

Вибір цих вимірів пов'язаний зі спробою виділити домінуючі, специфічні характерні риси громадських організацій. Отож здається, що запропоновані дихотомічні виміри цінностей дозволяють зробити спробу описати організаційні культури університетів, що мають особливості громадських організацій.

Т. Добко вважає, що академічна культура включає:

- набори практичних навичок, що забезпечують успіх педагогічної роботи;
- інтелектуальні здібності;

- особистісні характеристики та якості;
- готовність (досвід) до освітньої діяльності, досягнення високих результатів [12, с. 60].

Ці набори навичок, умінь, навичок та якостей орієнтовані на здобуття знань (перетворення інформації у знання), придбання узагальнених методів роботи, їх програм та алгоритмів. Ряд таких видів діяльності розвиває інтелектуальну, розумову діяльність, володіння мовними ресурсами, в яких набуваються знання. Методи навчальної діяльності можна розділити на:

- репродуктивний
- проблемно-творчий
- науково-пізнавальний.

У результаті оволодіння цими методами формується здатність до переходу від зовнішніх об'єктивних дій до внутрішніх розумових дій. Ще вищим рівнем узагальнення вмінь та навичок навчальної діяльності є: уміння структурувати знання, уміння вирішувати проблеми. Результатом набуття навичок навчальної діяльності є формування теоретичного мислення; когнітивні структури, досвід навчально-пізнавальної діяльності [44, с. 12].

Таким чином, академічна культура – багатогранний феномен. У сферу академічної культури можуть бути включені:

- академічна діяльність – навчальна і наукова – всі види і типи навчального процесу від читання лекцій до індивідуальної роботи зі студентами. Наукове керівництво (студентами та аспірантами), методична робота. Наукова діяльність: теоретичні дослідження, архівні пошуки, лабораторні дослідження і експерименти, опитування, польові дослідження, експедиції та ін.;
- академічні інститути (університет, наукове товариство, дослідний інститут, інститут інноваційних досліджень (advanced studies), бібліотеки та архіви, фонди, галузеві та відомчі центри, інститути і лабораторії, віртуальні науково-освітні портали, розсилки і конференції і т. д.);

- академічне письмо (написання публіцистичних, популярних, наукових, методичних, кваліфікаційних текстів). Це статті, есе, монографії, дипломи та дисертації, огляди, звіти, відгуки, науковий переклад, публікації текстів з коментарями, складання антологій і хрестоматій тощо. Сюди ж відноситься наукове редагування, рецензування, написання відгуків, створення підручників, навчальних посібників, комп'ютерних презентацій, сайтів, порталів, особистих сторінок та ін. Особливий вид науково-викладацької компетенції – виявлення плагіату;

- академічна інформатика: біо-бібліографічна компетентність, використання каталогів, баз даних, індексів наукового цитування, віртуальних джерел і бібліотек, електронного пошуку, в тому числі пошуку достовірних джерел в Інтернеті. Поінформованість про події в академічному світі – інтернет-розсилки;

- академічна комунікація: конференційна діяльність, академічна риторика, професійна етика автора, викладача, академічне право, науково-кваліфікаційні заходи (захисту дипломів, дисертацій, обговорення книг). Ритуали, традиції, табу, дрес-код. Вчений у віртуальному світі: мережевий етикет («нетикет»), етика і практика електронної комунікації. Ідентифікація дослідника (Curriculum Vitae або резюме, список наукових праць, WWW-сторінка і т. д.);

- академічна мобільність: студентська, викладацька, наукова. Невитратні види академічної мобільності;

- академічний менеджмент – управління та організація академічними інститутами та проектами. Академічний фандрайзинг. Проектрайтінг;

- підвищення кваліфікації та академічного статусу (навчання у відповідних інститутах, на курсах і т. д., самостійна робота в міжнародних інститутах та центрах інноваційних досліджень (advanced studies), захист дисертацій, отримання вчених ступенів і звань) [5, с. 35].

Список, зрозуміло відкритий, як для доповнень, так і структурних змін.

Схожу структуру подає І. Забіяка вказуючи, що до сфери академічної культури можна зарахувати:

- 1) академічну діяльність – навчальну та наукову;
- 2) академічні інститути;
- 3) академічне письмо;
- 4) академічну інформатику, що передбачає сформованість бібліографічної компетентності, використання каталогів, баз даних, індексів наукового цитування, віртуальних джерел і бібліотек тощо;
- 5) академічну комунікацію;
- 6) академічну мобільність;
- 7) академічний менеджмент;
- 8) підвищення кваліфікації та академічного статусу [14, с. 148].

Сучасне розуміння цінностей академічної культури було сформульовано в Бухарестській декларації про етичні цінності та принципи вищої освіти в Європі, де підкреслюється, що чесність, довіра, безпосередність, повага, відповідальність та підзвітність є ключовими цінностями сумлінної академічної спільноти. Основні цінності європейської академічної культури включають:

- інтелектуальну свободу та соціальну відповідальність;
- моральну відповідальність незалежних дослідників і вчених не тільки за процес дослідження (вибір теми, методів та цілісність), але і за їх результати;
- готовність різних наукових спільнот співпрацювати в усьому світі;
- право дослідників на свободу слова щодо наукових та етичних аспектів дослідницьких проєктів та їх результатів; право відмовитися від участі у проєктах, що суперечать їх переконанням та сумлінню;
- цінність інтелектуальної праці, незалежно від того, коли отримано результат [9].

На наш погляд, найважливішим складником академічної культури є академічна порядність, під якою Міжнародний центр академічної порядності

(The International Center for Academic Integrity) пропонує розуміти зобов'язання культивувати фундаментальні академічні цінності: чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність [68], а також мужність [69]. Менш пафосно академічну порядність можна визначити як практику сумлінного виконання всіляких обов'язків, пов'язаних з навчальним процесом, засновану на принципах чесності, відповідальності та поваги до інших членів спільноти.

Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [17]. Основна місія: боротьба з плагіатом як шахрайством та фальсифікацією наукових та освітніх результатів у роботі студентів, дисертаціях та дослідженнях, шахрайстві, списанні та підкупі та повага академічної доброчесності студентами, що включає: незалежне виконання поточних та кінцевих результатів освіти; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, інформації; дотримання законодавства про авторське право та суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної освітньої, наукової, творчої діяльності, використовуваних методів дослідження та джерел інформації [2, с. 15].

Нині в Україні розроблено Проєкт сприяння академічній доброчесності (SAIUP), який передбачає велику освітню та дослідницьку роботу в галузі впровадження нових етичних цінностей.

Поняття чесності, незалежності, об'єктивності та професіоналізму раптом стали предметом жвавих дискусій у педагогічній та студентській спільнотах. Примітно, що ця тема порушила громадянське суспільство в Україні: ініціативна група вчених «Дисергейт» розкрила низку важливих фактів плагіату та псевдонауки, зокрема у представників влади. Десятки людей, засуджених за плагіат та інші грубі порушення академічної етики

(хоча не секрет, що тих, кого не викрили – набагато більше), м'яко кажучи, стали сумнозвісними. Це справжній шок для освітньої спільноти, в якій, на думку С. Квіта, багато людей борються між новаторськими революційними змінами та пасивним консерватизмом, заявляючи про своє бажання модернізації та демократії, але уникаючи зміни поточного стану професійної реальності [цит. за: 29].

1.3. Дослідницька діяльність здобувача освіти як складник освітнього процесу

Академічне середовище традиційно визначається як сукупність стандартів та правил загальної освіти та досліджень, характерних для цієї спільноти, а також як сукупність мереж ресурсів, обумовлених цими стандартами. О. Александров вважає, що «академічна спільнота існує зараз у вигляді безлічі груп, обмежених найчастіше рамками одного університету. Вони видають свої локальні журнали, керуються своїми власними, локальними стандартами і правилами» [3, с. 15].

Академічне середовище може бути відкритим або закритим. Відкрите академічне середовище характеризується високою мобільністю викладачів, а також студентів університетів та аспірантів, які вступають до університетів, відмінних від університету, де вони здобули ступінь бакалавра. Відповідно до відкритої моделі, університети, як правило, не приймають власних випускників. Це підтримує систему зовнішнього оцінювання працівників, які змагаються за посади на академічному ринку праці на факультетах престижних університетів [3, с. 54].

Основною відмінністю між закритим та відкритим середовищем є ізоляція відповідної громади та розміщення академічних конвенцій. Мобільність у такому середовищі відтворюється в умовах низької приватності. Закрите середовище характеризується відсутністю міграції науково-педагогічних працівників, горизонтальною академічною

мобільністю між навчальними та дослідницькими установами. Працівники рідко змінюють основну роботу, а університети зосереджуються на прийнятті власних випускників. Наукові зв'язки, обмін навчальними програмами та мобільність студентів недостатньо розвинені або відсутні [3, с. 123].

Однак інтеграційні процеси, які зараз відбуваються у світовому співтоваристві, впливають на систему вищої освіти загалом та закрите академічне середовище зокрема. Останніми роками академічна мобільність студентів, викладачів, дослідників та адміністраторів університетів набуває великого значення. Керівники ЗВО усвідомлюють переваги розвитку мобільності для підвищення конкурентоспроможності університетів, країн та розвитку спільного ринку праці, і зазначають, що академічна мобільність стала невід'ємною частиною міжнародних університетів і, що найголовніше, визначальним фактором розвитку їхнього академічного середовища [52, с. 78].

Відзначимо, що в умовах академічного середовища формується особливого роду діяльність – академічна. Основними цілями академічної діяльності є формування, накопичення і передача знань; розвиток здібностей до вибору індивідуального тренду в рамках життєвого циклу, що забезпечує високу якість людського капіталу та його реалізацію за допомогою активної творчої діяльності, фундаментальні і прикладні наукові дослідження.

До інституціональних ознак академічної діяльності можна віднести такі:

а) індивідуальна інтенціональність академічного працівника проявляється в задоволеності і самостійному регулюванні творчої діяльності, пізнавальної активності, схильності до саморозвитку;

б) креативний характер праці з позитивним кумулятивним ефектом за умови творчого обміну і споживання знань (збагачення особистості як академічних працівників, так і студентів);

в) кооперація академічної праці на основі взаємоповаги і доброзичливості, відкритості, здійснення постійного моніторингу колег;

- г) невідчужуваність результатів праці;
- д) відсутній творчий, адміністративний пресинг академічного працівника, якщо останній слідує академічним нормам;
- е) академічна діяльність не сприймає формалізм, жорстке нормування витрат праці;
- ж) обмін знаннями в рамках академічної спільноти між академічними акторами є взаємовигідним, але не опосередкованим ринком;
- з) особлива система внутрішніх (безперервність реалізації академічних конвенцій, низькі трансакційні витрати взаємодій між акторами академічного середовища, активну участь в управлінні вищим навчальним закладом і т.д.) і зовнішніх (високий професійний статус на ринку праці і в суспільстві, гідна конкурентоспроможна плата, репутація академічної спільноти ЗВО, норми академічного контракту і т.д.) мотивів викладачів і вчених;
- і) специфічна форма винагороди академічної праці – грошова (зарплата і академічна рента) і негрошова, як більш значуща [23, с. 81-82].

Важливою особливістю академічної культури, її інтегральною частиною є дослідницька діяльність. Дослідницька діяльність спрямована на активізацію особистої позиції студента в навчальному процесі на основі засвоєння суб'єктивно нових знань, формування дослідницьких навичок як універсального способу засвоєння реальності. У процесі спеціально організованого дослідження студент потрапляє в ситуацію, коли досліджує суть понять, явищ та аналізує підходи до вирішення проблем.

Погоджуємося з О. Карповим, який вважає, що підготовка дослідників спрямована на розробку інноваційних освітніх методів та створення спеціалізованих навчальних закладів, оскільки дозволяє вийти за рамки освітніх традицій [20, с. 38].

О. Савенков трактує дослідницьке навчання як «особливу модель навчання, реалізація якої спрямована на формування у студентів дослідницької позиції щодо себе і світу». Автор вказує, що дослідницька

діяльність не має бути визначеною будь-якими зовнішніми установками [42, с. 31].

Справедливо зазначає О. Фенцик, що «цілі, завдання, методи та технологія організації дослідницького навчання можуть бути успішніше реалізовані на основі принципів соціокультурного підходу, згідно з яким сформована академічна культура передбачає культуру високої духовності і моралі, культуру особливої поведінки і спілкування людей, які професійно покликані забезпечувати трансляцію культурних цінностей». Авторка підкреслює, що «метою дослідницького навчання є осягнення студентами цінностей, норм і традицій академічної культури» [49, с. 242].

Загалом, головною метою академічної культури є все ще безкорисливий підхід усіх її носіїв до освіти та науки. Академічна культура вимагає базової освіти, хоча це не означає лише теоретичну підготовку. Здійснення наукових досліджень також є систематичним і не може бути успішним без орієнтації на практику. Тільки в такій органічній єдності освіта може забезпечити стабільну основу для постійного самовдосконалення, перепідготовки людей в умовах зростаючої мінливості та невизначеності у світі.

1.4. Лінгвоаксіологічний аспект академічної культури

В сучасних умовах стає актуальним аксіологічний підхід до формування академічної культури. Цей підхід визначає ціннісні основи реалізації академічної культури – моральні, естетичні, пізнавальні. Для визначення педагогічних умов і змістовно-методичних принципів аксіологічного підходу необхідно враховувати низку аспектів. Зазвичай викладачі зацікавлені в активізації в молодого покоління саме виховного компонента, при цьому складність будь-якої виховної діяльності, незалежно від її форм, полягає в ситуації руйнування чітких моральних орієнтирів і виразного зламу ціннісної ієрархії, вершиною якої стають не Батьківщина,

народ, родина тощо, а «Я» самої людини, її егоїстичні установки і пріоритети – мінливі і ситуативні. Цим багато в чому пояснюється і відсутність системного використання виховного потенціалу педагогіки, зайва теоретизація, і недостатній ступінь практичної реалізації форм, методів і технологій духовно-морального виховання. Як результат подібного роду діяльності – повідомлення абстрактної суми «моральних знань», мінімізація зусиль, спрямованих на розвиток духовно-моральної свідомості та самосвідомості дітей і молоді. Абстрактне знання не викликає в учнів довіри і бажання його інтеріоризувати, зробити своїм через проживання вчинку, подальшого самовизначення через усвідомлення тієї чи іншої цінності (наприклад, дружби, довіри, поваги і т.д.), що має значення «для мене особисто» [18, с. 13].

Мінімізувати такі педагогічні ризики можна завдяки чіткому уявленню про атрибутивні характеристики духовно-морального виховання, які повинні визначати спектр змістовних і методичних ресурсів:

- вони відносяться до суб'єктивного, внутрішнього світу людини, до ціннісно-сміслової сфері особистості;
- направлені на формування вищих ідеалів і цінностей, формують у структурі особистості ціннісну ієрархію (вертикаль), в основі якої лежить абсолютна цінність, яка не потребує доказів;
- відповідно до ієрархії цінностей і смислів в світогляді даного типу містять і пропонують вирішення основних змістовних проблем, тим самим дозволяють регулювати відносини суб'єкта з навколишньою дійсністю: з людьми, суспільством, природою, самим собою, своїми особистими якостями;
- у морально-поведінковому аспекті орієнтують людину на неутилітарні і нееґоїстичні інтереси, несумісні з індивідуалізмом, вузьким прагматизмом;
- в соціокультурному аспекті ґрунтуються на цілісній ієрархічно вибудованій картині світу, світогляді певного типу (релігійному і

нерелігійному) і на відповідній йому системі моралі, співвідносяться з історично сформованою духовно-моральною традицією, культурою, представленою в соціумі [19, с. 54].

Перераховані вище характеристики дозволяють зробити висновок, що в процесі формування академічної культури саме аксіологічний підхід є найбільш ефективним засобом реалізації пріоритетів національної освітньої політики, комплексною методичною системою, ефективність якої забезпечується трьома основними критеріями. По-перше, світоглядне і моральне виховання відбувається шляхом формування духовно-моральної культури особистості, освоєння та інтеріоризації вищих життєвих цінностей, вироблення моральних якостей. По-друге, діяльність із формування ціннісно-сміслової сфери особистості відбувається на основі певного світогляду, відповідної системи моралі і культури, в тому числі релігійної. По-третє, перед початком діяльності необхідне чітке уявлення про її результати, які можуть бути представлені у вигляді проекту певного способу життя, здатності того, хто навчається в подальшому зберігати і транслювати духовні цінності, діяти в певній духовно-моральній культурі.

Аксіологічні основи дозволяють подолати статично-описовий підхід і змістовно наповнити академічну культуру як явище. Таким чином, розробка аксіологічних основ академічної культури має на увазі виявлення цінностей, ціннісних орієнтирів освіти. З огляду на значення аксіологічних функцій, І. Ісаєв [19] вибудував класифікацію педагогічних цінностей, виділивши групи педагогічних цінностей в структурі академічної культури:

- 1 група – цінності, що розкривають значення і сенс цілей академічної культури: розвиток особистості майбутнього фахівця, формування його культури як якісного результату підготовки у вищому навчальному закладі;

- 2 група – цінності, що розкривають значення способів і засобів формування академічної культури (цінності-засоби): особистісно орієнтовані технології проектування освітніх систем, процесів, ситуацій, освітньо-професійного середовища;

- 3 група – цінності, що розкривають значення і сенс відносин як основного механізму взаємодій в цілісному проєктованому процесі підготовки представника академічного середовища (цінності-відносини): професійні позиції, що включають відносини представника академічного середовища до себе, до своєї діяльності, до інших суб'єктів освітньо-професійного середовища;

- 4 група – цінності, що розкривають значення і сенс знань у процесі формування академічної культури (цінності-знання): теоретико-методологічні знання про академічну культуру, формування провідних ідей і закономірностей академічної культури у вищій школі, знання психології представників академічного середовища та ін.;

- 5 група – цінності, що розкривають значення і сенс якостей особистості представника академічного середовища (цінності-якості): різноманіття взаємопов'язаних індивідуальних, особистісних, соціальних, діяльнісно-професійних якостей особистості представника академічного середовища як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності [19].

Представлені групи педагогічних цінностей утворюють систему як змістовну основу, стрижень академічної культури і можуть розглядатися в якості аксіологічних критеріїв оцінки освітньо-виховного проєкту.

Таким чином, аксіологічний компонент у процесі формування академічної культури покликаний відповісти на питання, для чого вона створюється, розкрити способи побудови дидактичної системи, дидактичного процесу, дидактичної ситуації з урахуванням принципу ціннісної спрямованості.

Використання аксіологічного підходу при формуванні академічної культури передбачає дотримання наступних педагогічних умов:

- забезпечення простору свободи аксіологічного вибору в різних сферах особистісно орієнтованої життєдіяльності представників академічного середовища;

- створення повноцінного культурного середовища, де може реалізуватися духовно-моральний потенціал традиційних духовних цінностей культури представників академічного середовища;

- відбір адекватних засобів і сучасних технологій передачі духовного і морального досвіду.

Лінгвоаксіологічний аспект передбачає поєднання усього перерахованого вище із мовним компонентом, представлення аксіологічних цінностей з позиції мови. Таким чином, лінгвоаксіологічний аспект передбачає втілення «цінностей соціуму у мовній системі, мовній свідомості й тексті» [35, с. 373].

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Отже, академічна культура – це складне комплексне утворення, яке включає в себе: сукупність норм і цінностей, мотивацій і переконань, що визначають освітню і наукову діяльність. Академічною культурою вважається культура вищої освіти, яка орієнтована не лише на викладання, навчання та методичне забезпечення цих процесів, а й на весь комплекс соціокультурних практик, пов'язаних із функціонуванням університетів.

У сферу академічної культури можуть бути включені: академічна діяльність, академічні інститути, академічне письмо, академічна інформатика, академічна комунікація, академічна мобільність, академічний менеджмент, підвищення кваліфікації та академічного статусу. Важливим складником академічної культури є академічна порядність.

Академічне середовище традиційно визначається як сукупність стандартів та правил загальної освіти та досліджень, характерних для цієї спільноти, а також як сукупність мереж ресурсів, обумовлених цими стандартами. В умовах академічного середовища формується особливого роду діяльність – академічна. Основними цілями академічної діяльності є формування, накопичення і передача знань; розвиток здібностей до вибору індивідуального тренду в рамках життєвого циклу, що забезпечує високу

якість людського капіталу та його реалізацію за допомогою активної творчої діяльності, фундаментальні і прикладні наукові дослідження.

Важливою особливістю академічної культури, її інтегральною частиною є дослідницька діяльність. Дослідницька діяльність спрямована на активізацію особистої позиції здобувача в навчальному процесі на основі засвоєння суб'єктивно нових знань, формування дослідницьких навичок як універсального способу засвоєння реальності. Дослідницька діяльність здобувача має значний вплив на формування академічного середовища університету, так само як і академічне середовище має вплив на дослідницьку діяльність.

Лінгвоаксіологічний аспект передбачає поєднання усіх складників академічної культури із мовним компонентом, представлення аксіологічних цінностей з позиції мови.

РОЗДІЛ 2. АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДНИК АКАДЕМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

2.1. Текст наукового стилю як втілення академічної культури дослідника

Поняття академічної культури, як ми вже визначили у попередньому розділі, є досить широким, адже містить у собі кілька складників. Однак результатом сформованості академічної культури є конкретний набір знань, умінь і навичок, що якраз і демонструють академічну культуру здобувача освіти. Одним із них є вміння створювати академічний текст у науковому стилі.

На жаль, переважна більшість опитаних нами здобувачів освіти бачать свої потреби лише в усному обміні професійною інформацією з учасниками спілкування, тобто бажають «навчитися красиво виступати публічно», брати участь у діалогічному науковому спілкуванні – уміти правильно ставити запитання та відповідати на них. Їх «інтерес» до письмових жанрів є скоріше «вимушеним», привнесеним ззовні, обумовленим необхідністю писати такі роботи для успішного складання заліків та іспитів. Письмова наукова мова не пов'язана в їхній свідомості з власним іміджем, з поданням себе як мовної особистості і залишається неосвоєною, не завжди усвідомленою. На мотиваційно-цільовому рівні у здобувачів освіти не сформована така важлива особистісна компетенція, як готовність прийняти відповідальність за якість письмових наукових текстів, зважаючи на відсутність у них розуміння, що останні відіграють в самопрезентації мовної особистості не меншу роль, ніж усне мовлення. Звідси неувага до мови і стилю письмових робіт, інакше кажучи – недостатня сформованість академічної культури у лінгвоаксіологічному аспекті.

Тим часом науковий текст, який відноситься саме до письмової форми мови, на думку більшості дослідників, є первинним щодо його усної форми.

Саме письмовий текст лежить в основі усного наукового виступу: «... доповідач або лектор, який читає спеціальну наукову доповідь без конспекту, без демонстрації схем, графіків, слайдів, справляє враження невідповідності, неповаги до професійної аудиторії» [22, с. 118].

Отже, науковий стиль, до розгляду якого ми переходимо, характеризується яскраво вираженою орієнтацією на письмову форму, яка виступає зберігачем і транслятором наукового знання.

Науковий функціональний стиль (його можуть називати по-різному: мова науки, мова науково-технічної літератури, мова наукового спілкування, стиль наукової літератури, стиль наукової прози, науковий стиль, наукова мова і т.д.) є одним із п'яти функціональних стилів (публіцистичний, науковий, офіційно-діловий, розмовний стилі і стиль художньої літератури), які визначаються як «різновид літературної мови, в якій мова виступає в тій чи іншій соціально значущій сфері суспільно-мовної практики людей і особливості якої зумовлені особливостями спілкування в даній сфері» [26, с. 567]. У кожному функціональному стилі діють свої об'єктивні стилетвірні фактори.

Говорячи про особливості функціональних стилів, дослідники відзначають їх взаємодію: стилі базуються на засобах загальнонародної мови, тому абсолютно замкнутих, непроникних стилів не існує. Стилі будуються за польовим принципом: у кожного є центр, де зосереджені специфічні риси відповідного стилю (переважне використання в ньому певних лексичних засобів, синтаксичних конструкцій і т.д.), і периферія, що допускає в незначній кількості елементи інших стилів. На відміну від досить закритого, консервативного офіційно-ділового, сучасний науковий стиль більш відкритий, проникний, схильний до впливу інших стилів. У той же час він сам впливає на інші стилі, збагачує їх новими знаннями, а значить – і смислами, і способами їх вираження [36, с. 120].

Наукова мова як функціональний мовний стиль – явище, яке навіть у найрозвиненіших мовах ще не сформоване до кінця. Однак на тлі певного

зниження нормативного рівня деяких його функціональних різновидів, в останні десятиліття, ступінь внутрішньостильової нормативності наукового стилю зростає. Засвоєння норм наукового стилю, що виконує найістотніші функції мови – епістемічну (зберігання знання), когнітивну (отримання нового знання) і комунікативну (передача спеціальної інформації в переконливій і доступній формі), – є необхідною умовою для успішного спілкування в науковій сфері та робить сприятливим перенесення сформованих при створенні наукових текстів умінь і навичок на інші сфери спілкування [4, с. 43].

Для наукового стилю характерні такі специфічні особливості (стильові риси):

1. Абстрактність, узагальненість (для теоретичного мислення характерне відволікання від конкретного і випадкового, оскільки призначення науки – розкривати закономірності). Створюється за рахунок широкого використання мовних одиниць абстрактного й узагальненого значення або здатних передавати їх в контексті наукової мови[7].

2. Підкреслена логічність, що впливає з абстрактності і суворою логічністю мислення, тісно пов'язана з послідовністю викладу, доказовістю і аргументованістю. Логічну вибудованість тексту ставлять у залежність від фактора адресата – необхідність переконати читача в правильності розрахунків та висновків. Організація мовного матеріалу в жанрових різновидах наукових творів спрямована на послідовний і систематичний виклад наукових питань, на точну передачу результатів спостереження, експерименту і аналізу, розкриття загальних закономірностей, які керують життям природи і суспільства, на доказ правильності / помилковості теорії, концепції і т.д. [7].

3. Термінологічність. Використання особливої термінології було характерне для наукового стилю «вже на зорі його становлення» [30, с. 33], і є однією з його найважливіших мовних рис нині.

4. Смысловая точность – выбор наиболее удачного в данном конкретном случае слова или грамматической конструкции, что наиболее адекватно и однозначно выражает смысл. Точность и однозначность достигаются вживанием большого числа терминов, однако допускают некоторый уровень неадекватности, например, неодинаковую интерпретацию разных теорий. Последнее корректируется результатами научных наблюдений, проверкой научных сведений экспериментальным путем и требованием критического отношения со стороны читателя [46, с. 70].

5. Ясность, обусловлена задачами коммуникации в данной сфере, так как особая сложность содержательной стороны речи требует четкости и простоты изложения с целью облегчения и понимания информации получателем [30, с. 33].

6. Объективность изложения, отсутствие субъективной оценки: «это изложение, где автор и его оценка отодвигаются на задний план, на переднем же – сам процесс» [46, с. 70]. Объективность речи науки характеризуется и коллективным характером современных научных исследований.

7. Стандартность, стереотипность (стойкость и одинаковость при организации речевого материала), которая распространяется на широкое поле явлений: стойкие лексические единицы, синтаксические конструкции, определенные модели построения абзацев, общая композиционная упорядоченность текстов определенного жанра [36, с. 35].

8. Сжатость, лаконичность – устранение в тексте лексической, структурной и информационной избыточности.

9. Безличность – стремление к ограниченному использованию авторского «я» как проявление абстрактности, обобщенности и объективности (использование «мы» вместо «я»).

10. Некатегоричность, выражена «подчеркнутостью оценок как относительно степени изученности темы, эффективности теории и путей решения исследуемых проблем, степени завершенности результатов исследования, так и по отношению к высказанным в работе и цитированным другими авторами, учеными и своими личными» [30, с. 24].

11. Емотивність (різні види експресії та емоційності). Хоча давню суперечку про відсутність / наявність емоційності в науковому стилі не можна вважати завершеною, будемо дотримуватися думки, що емоції властиві будь-якій людській діяльності, включаючи наукову. Твори наукової прози «не є блідими й байдужими фотографіями дійсності; вони плоди розумової роботи вченого, які відображають, крім об'єктивної реальності, його ставлення до неї, його оцінки реальних фактів та інших спроб їх осмислення, його власний образ думок, його ідейні і наукові установки, його смаки і, нарешті, його прагнення здійснити на читача певний – передусім інтелектуальний – вплив» [30, с. 25]. Експресивність і емоційність вирішують комунікативне завдання – прагнення зробити мову більш переконливою і виразною.

12. Образність. У галузі гуманітарних наук емоційність і образність можливо використовувати лише в поєднанні з формально-логічним способом викладу. Формалізація мови, безсумнівно, виправдана в галузі природничих та технічних наук, проте написаний «живою» мовою технічний текст краще сприймається і не стає менш точним [36, с. 96-97]. Елементи експресивності, емоційності, образності (в невеликій кількості) можуть бути присутніми в науковій мові як «вкраплення», здійснюючи на читача певний – передусім інтелектуальний – вплив.

Закінчуючи опис стильових рис наукової мови, додамо, що в виданнях, які торкаються проблем наукового стилю, переважно згадуються логічність, точність, стислість, що доповнюються іноді синонімічними рядами: ясність, простота, зрозумілість; доказовість; строгість, сухість; або уточнювальними термінами: прихована емоційність, логічна оцінність. Узагальненість, підкреслену логічність, об'єктивність, некатегоричність, доказовість, точність і ясність дослідники називають стильовими домінантами наукового стилю, що відображають «типові, регулярно повторювані і тому стандартизовані характеристики, загальні для кожного наукового тексту [51, с. 22].

Отже, текст наукового стилю – це текст, що відповідає всім переліченим вимогам до мовного оформлення і містить у собі опис і результати наукового дослідження.

2.2. Елементи академічної культури в навчальних програмах старшої школи та ЗВО

Оскільки про необхідність розвитку академічної культури у здобувачів освіти почали говорити порівняно недавно, то необхідно простежити наявні вимоги щодо цього питання у шкільних та університетських навчальних програмах. Це дасть змогу зрозуміти існуючі проблеми та розробити заходи щодо їх подолання, зокрема у лінгвоаксіологічному аспекті.

Мета навчання української мови відповідно до програми стандарту – формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості[39].

Основну частину програми структуровано у вигляді таблиці, яка охоплює такі елементи: 1) очікувані результати навчальної діяльності; 2) орієнтовний розподіл годин на вивчення окремих тем розділів; 3) зміст навчального матеріалу мовної та мовленнєвої змістових ліній; 4) соціокультурна змістова й наскрізні лінії.

Очікувані результати навчальної діяльності учнів виражають знаннєвий, діяльнісний, ціннісний, емоційний та поведінковий компоненти ключових і предметної компетентностей, що мають бути сформовані у процесі навчання [39].

Мета профільного навчання української мови полягає у формуванні інтелектуально розвиненої, морально досконалої, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), відзначається активною громадською позицією,

готовністю до подальшого професійно орієнтованого навчання, спроможна самостійно визначати цілі самонавчання, самовиховання й саморозвитку та дієво їх реалізовувати [38].

Особливістю профільного навчання з української мови є інтенсивний мовний та інтелектуальний розвиток старшокласників, їх творчого мислення, уяви, мовного чуття і мовного смаку, усвідомленої позитивної мовної поведінки, мовно-комунікативних умінь, творчих здібностей, формування навичок самостійної навчальної діяльності, мовленнєвого самовдосконалення, що значною мірою впливають на якість опанування інших шкільних предметів, визначають досягнення у майбутній професійній сфері, сприяють соціальній адаптації [38].

Як бачимо, ні програма рівня стандарту, ні програма профільного рівня не ставить на меті виховання в учнів академічної культури та формування навичок написання наукових робіт. У програмі рівня стандарту визначено такі види роботи, які, за бажання, вчитель може певним чином пов'язати з академічною культурою: редагування текстів різних стилів, складання речень для певного стилю, визначення обґрунтування стилю [39, с. 39]. Звичайно, що таких видів робіт мало для повноцінного формування академічної культури учнів у лінгвоаксіологічному аспекті, адже вони не передбачають зосередженість на науковому стилі та різних текстах цього стилю, їх мовному оформленні.

У програмі профільного рівня набагато більше уваги приділено питанню академічної культури. Так, програмою передбачено формування знань щодо академічного красномовства, його характерних ознак, різновидів (наукове, наукового-популярне, навчальне) та вмінь розрізняти види академічного красномовства [38, с. 63]. Відповідно до програми, учень на кінець 11 класу має добрий набір різноманітних мовленнєвих засобів, який дозволяє обирати формулювання для чітких висловлювань у певному стилі та, зокрема, академічні теми [38, с. 39].

На заняттях із учнями передбачено такі форми і методи роботи: підготовка повідомлень, доповідей, виступів у науковому стилі та їх оцінка [38, с. 27]; продукувати усні й писемні монологічні та діалогічні висловлювання (тексти) різних типів і жанрів оцінювати, редагувати їх під кутом зору мовно-стилістичного оформлення [38, с. 28].

Відповідно до програми, учень складає план, тези, готує конспект статті, усвідомлює різницю між ними; здійснює редагування текстів; готує доповіді, реферати, рецензії [38, с. 53]. Окрім того, передбачено роботу з окремими групами слів, які мають пряме відношення до наукового стилю – інтернаціоналізми, аббревіатури.

Загалом, програмою профільного рівня для наукового стилю відведено окрему тему, на вивчення якої передбачено 10 годин, що є значним показником. Тут програмою передбачено формування таких знань щодо наукового стилю:

- сфери використання і призначення. Основні ознаки наукового стилю: логічність, точність, абстрактність, узагальненість, об'єктивність викладу. Наукова метафорика;

- підстили наукового стилю: власне науковий, науково-навчальний і науково-популярний та їх особливості. Основні жанри наукового стилю. Бесіди, дискусії, повідомлення на наукову тему. Структура текстів різних жанрів;

- особливості конспектування. Читання наукової, науково-популярної статті, довідкової літератури;

- написання доповідей, рефератів, анотацій, тез, рецензій із навчально-наукової проблеми. Спільне й відмінне між ними. Редагування;

- бібліографічний пошук на тему наукової роботи із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [38, с. 54].

У результаті вивчення теми учні повинні оволодіти певними вміннями і навичками, а саме:

- пояснювати спільне та відмінне між різними жанрами науково-навчального стилю (рецензія, анотація, доповідь, реферат, тези, конспект);
- характеризувати лексичні, морфологічні, синтаксичні особливості наукового стилю, сфери його використання та призначення;
- уміти трансформувати текст одного стилю в інший стиль;
- розрізняти науково-навчальний і науково-популярний різновиди наукового стилю;
- брати участь у бесідах, дискусіях, дебатах, відео-конференціях;
- реферувати науковий текст, складати план наукової статті;
- готувати реферати, тези, рецензії з навчально-наукової проблеми, доповіді на лінгвістичні, морально-етичні, суспільні теми, виступи в науковому стилі та їх оцінку; здійснювати редагування науково-навчальних текстів;
- створювати короткі повідомлення з наукової теми, проводити пошукові дослідження; брати участь у дослідницьких проектах;
- проводити бібліографічну роботу із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; систематизувати інформацію з різних джерел, у т.ч. довідкової інформації (словники, енциклопедії, онлайн-ресурси тощо); володіти основними способами (прийомами) інформаційної переробки писемного тексту;
- складати таблиці, схеми на основі наукового тексту, формулювати узагальнення [38, с. 54].

Отже, програмою профільного рівня врахована необхідність формування академічної культури в учнів старшої школи, чого не можна сказати про програму рівня стандарту. На наш погляд, це є проблемою, адже академічною культурою мають оволодіти всі учні-старшокласники, незалежно від профілю.

Проблему виховання академічної культури в здобувачів вищої освіти, науковці почали підіймати також відносно нещодавно. Це призвело до появи в окремих ЗВО нової дисципліни – академічного письма, що засвідчує про

«вестернізацію» української освіти. Так, уміння висловлювати власну позицію за допомогою науково-довідкової літератури та давати посилання на використані ресурси є невід’ємною частиною навчання студентів у більшості західних університетів, що впливає на якість їх письмових робіт у цій галузі. Тому поява в українських університетах такої дисципліни як академічне письмо є важливим кроком на шляху до реформи освіти, глобалізації освіти та ліквідації величезної кількості плагіату, який зараз панує в українських наукових роботах на всіх рівнях.

Загалом, академічне письмо – це стиль висловлювання, який дослідники використовують для визначення інтелектуальних кордонів своїх дисциплін та конкретних галузей знань. Характеристики академічного письма включають офіційний тон, використання погляду третьої особи, а не першої особи (зазвичай), чітку зосередженість на досліджуваній проблемі і точний вибір слів. Як і спеціалізовані мови, прийняті в інших професіях, таких як правознавство чи медицина, академічне письмо покликане передати узгоджені значення складних ідей чи концепцій для групи науковців [63].

Отож, академічне письмо як дисципліна у ЗВО покликане навчити студентів створювати академічне письмо як стиль висловлювання. Відповідно до робочої програми цієї дисципліни, її мета – «оволодіння здобувачами ключових компетентностей академічної грамотності, що дозволяють критично оцінювати інформаційні ресурси, добирати й трансформувати інформацію, створювати власний інтелектуальний продукт, презентувати результати академічної діяльності та ефективно обмінюватися знаннями в умовах професійної комунікації» [40, с. 4].

Програмою передбачено два модулі:

1. Академічне письмо. Жанрові різновиди наукового стилю. У цьому модулі студентам пропонується ознайомитися із основними характеристиками поняття «академічне письмо», «академічний текст» та його жанрами, а також детально розглянути поняття наукового стилю, наукового тексту та академічної комунікації тощо.

2. Робота з джерелами інформації. Культура оформлення наукових текстів. Тут здобувачам вищої освіти пропонується розглянути основи академічної доброчесності, поняття плагіату та його різновиди, особливості роботи з джерелами освітньої та наукової інформації, а також специфіку укладання бібліографії та роботи з даними і т.д. [40, с. 11].

Загалом, програму розроблено з урахуванням сучасного розуміння академічної культури та її структури. Все ж, лінгвоаксіологічному аспекту не приділено достатньо уваги, оскільки для цього необхідно більше практичних завдань для роботи з безпосередньо науковим академічним текстом. Візьмемо зазначені недоліки за основу при створенні нашої власної системи формування академічної доброчесності у здобувачів освіти.

2.3. Академічна культура у системі МАН як сучасне академічне середовище старшокласника

У процесі формування академічної культури важливе значення відіграє академічне середовище. Для учнів старшої школи таким середовищем є МАН – Мала академія наук України – «освітня система, яка забезпечує організацію і координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни» [37].

На сайті МАН визначено такі вимоги до наукових робіт учнів: проблемно-пошуковий характер, відображення методології, процесу, результату власного дослідницького проєкту; ґрунтування на певних науковій та експериментальній базах, вміщення даних особисто проведених дослідів, спостережень чи пошукової роботи; результати їх опрацювання, аналізу та узагальнення; посилання на відповідні наукові джерела; відображення власної позиції дослідника [27].

Як бачимо, у цих вимогах відображено необхідність оволодіння академічною культурою молодим дослідником. У критеріях оцінювання

робіт значну увагу приділено лінгвоаксіологічному аспекту академічної культури: культура мовлення, вільне володіння матеріалом, вичерпність, змістовність та наукова коректність відповідей, кваліфіковане ведення дискусії (вичерпність відповідей і змістовність, наукова коректність поставлених запитань) [27]. Такі вимоги ще раз підтверджують необхідність формування академічної культури в учнів старших класів, у тому числі зосередженість на лінгвоаксіологічному аспекті.

Окрім того, важливою вимогою МАН до наукових робіт є дотримання академічної доброчесності. Перевірка науково-дослідних робіт, що подаються на конкурс МАН здійснюється за допомогою спеціального програмного забезпечення, що дозволяє визначити їх унікальність. При цьому може використовуватись така орієнтовна шкала (у відсотках до загального об'єму матеріалу):

- висока унікальність 80–100 %;
- унікальність вище-середнього 60–79 %;
- середня унікальність 41–59 %;
- низька унікальність 40 % і нижче [27].

Безпосередньо перевірку робіт на унікальність проводять наукові керівники учнівських дослідницьких робіт і надають висновки у роздрукованому вигляді для подальшого розгляду членами журі II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт. Остаточне рішення щодо наявності в науково-дослідницькій роботі ідей та наукових результатів, які отримані іншими авторами, та (або) відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання, приймається членами журі відповідних секцій II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту і зазначається у рецензії [27].

Важливим є попередження плагіату в середовищі Малої академії наук, яке здійснюють методисти наукових відділень проведенням низки профілактичних заходів, що полягає у:

- інформуванні учнів-членів МАН щодо необхідності дотримання правил академічної етики та норм цитування (академічної доброчесності) при виконанні науково-дослідницьких робіт;

- розповсюдженні методичних матеріалів з уніфікованими вимогами щодо належного оформлення посилань (покликань) та цитувань [27].

Такі заходи стали необхідними, зважаючи на збільшення випадків плагіату. Результати зарубіжних досліджень щодо причин збільшення плагіату в академічному середовищі показали, що інформаційно-комунікаційні технології є найбільш очевидною причиною [70]. Оскільки плагіат висвітлюється не лише як академічне питання, важливо пов'язувати особисте життя здобувачів освіти з високим ступенем причинно-наслідкового зв'язку між плагіатом та соціальними факторами, такими як життя в епоху цифрових технологій, щоденне перебування в інтернеті та включення інтернет-ресурсів в академічне середовище. Хоча немає емпіричних досліджень, які б прямо пов'язували плагіат та інтернет, численні дослідження показують легкість доступу до інтернет-матеріалів як каталізатора плагіату [60].

Провівши дослідження, ми також отримали подібні результати, адже більше 80% здобувачів освіти вказали, що інформаційні комунікаційні технології (ІКТ) є причиною плагіату. У рамках ІКТ виділяються дві причини: простота копіювання та легкість доступу до матеріалів та нових технологій.

Технології стали основним інструментом культурної комунікації, і, незважаючи на кращий доступ до різноманітних ідей та інформації, вони також дають можливість для помилково представлених ідей та інформації. Ми усвідомлюємо, що авторство може розмитися через велику кількість способів доступу до інформації. Здобувачі освіти часто мають досвід роботи з різними браузерами для пошуку в інтернеті, різними соціальними медіа, соціальними мережами та мультимедійними засобами поза академічним середовищем. Проблема виникає через те, що досвід цифрової грамотності не

пов'язаний автоматично з навичками та знаннями, необхідними для пошуку, навігації та оцінки інформації в етичному сенсі. Взяття на себе відповідальності за отримання навичок та компетенцій, пов'язаних із плагіатом, є невідкладною необхідністю.

Другою за значимістю причиною плагіату є безвідповідальність, неусвідомленість негативних наслідків своїх дій, а тому існує необхідність просвіти учнів і студентів про наслідки використання чужих наукових праць без посилань.

Третьою основною причиною є відсутність підтримки і керівництва з боку вчителя чи викладача. Не знаючи, яким чином структурувати інформацію, здійснити певне дослідження та описати його тощо, здобувач освіти наважується на списування. Тому можемо стверджувати, що діяльність молодого науковця має здійснюватися лише у співпраці з наставником, адже це значно зменшить ризики плагіату.

Отже, МАН можна назвати сучасним академічним середовищем, яке вимагає від своїх членів дотримання відповідної академічної культури.

2.4. Психологічні аспекти дослідника в процесі написання наукових робіт (манівця)

Для розуміння особливостей формування академічної культури у старшокласників та здобувачів ЗВО, необхідно розуміти їхні вікові психологічні особливості загалом та психологічні особливості здійснення наукового дослідження, написання наукових робіт.

Традиційно у наукових дослідженнях наукова діяльність здобувачів освіти розглядається крізь призму їх вікових особливостей та психологічних новоутворень, серед яких зазвичай виокремлюють такі:

- структурування самосвідомості;
- високий рівень зрілості,
- диференціації та стабілізації моральної свідомості,

- розвиток інтелекту,
- завершення формування світогляду і соціальних установок [25, с. 144].

Старший шкільний та студентський вік – це період формування світогляду, переконань, характеру і життєвого самовизначення особистості. «У вогні, який оживляє юність, відливається характер людини. Ось чому не варто ані гасити вогню того, ані боятися його, ані дивитися на нього як на щось небезпечно для суспільства, ані соромитися його вільного горіння, а тільки турбуватися про те, щоб матеріал, який у цей час вливається в душу юності, мав хорошу якість», – писав К. Ушинський [48]. Справді, юність – це процес стабілізації особистості, завершення формування сталих поглядів на світ і своє місце в ньому, особистісного і професійного самовизначення.

Найбільш значущим психологічним новоутворенням цього віку є особистісне самовизначення та висока готовність психологічних структур особистості до процесу самовираження. Прагнення до самовираження є основною потребою старшокласників та студентів, підкріплене стійкою мотивацією (бажання суспільного визнання, високого статусу у класному колективі, активного виявлення своїх здібностей у діяльності та спілкуванні тощо). У своїх дослідженнях Ю. Лець зазначає, що у процесі становлення суб'єкта навчальної діяльності старшокласники та здобувачі ЗВО оволодівають інструментами, необхідними для формування особистісного самовизначення, а саме:

- здатністю до планування та постановки життєвих цілей;
- інтересом до життя, до власної особистості загалом та позитивним самоствавленням;
- самостійністю і почуттям особистої відповідальності за своє життя;
- прагненням до самоактуалізації та потребою у пізнанні;
- високим рівнем самокерівництва і саморегуляції загалом;

- здатністю адекватно оцінювати результати своєї діяльності, ставити перед собою складні цілі та вирішувати складні завдання [25, с. 144].

Характеризуючи психологічні чинники саморозвитку юнаків у процесі навчання О. Мерзлякова визначає три види психологічних чинників саморозвитку:

- *індивідуальні характеристики учня*: готовність до саморозвитку, володіння стратегіями самопобудови, наявність сприятливих для запуску механізму саморозвитку якостей (індивідуально-психологічні чинники);
- застосування цілеспрямованих *психолого-педагогічних впливів* для активізації саморозвитку (психолого-педагогічні чинники);
- *впливи навчального середовища* (соціально-психологічні чинники саморозвитку) [28].

У юнацькому віці відзначаються дві протилежні тенденції в області спілкування і взаємодії з іншими людьми: розширення сфери спілкування, з одного боку, і зростаюча індивідуалізація, відокремлення від соціуму – з іншого боку.

Перша тенденція проявляється у прагненні до ідентифікації (уподібнення) з іншими людьми. Зовні це виражається в збільшенні часу, який витрачається саме на «чисте» спілкування (3-4 години на добу в будні, 7-9 годин – у вихідні та святкові дні), в істотному розширенні соціального простору (охоплення) спілкування, і, нарешті, в особливий феномен, що отримав назву «очікування спілкування», тобто в самому пошуку його, у постійній готовності до контактів. Високий рівень потреби в спілкуванні виявляється в розширенні його сфери та загальних інтересів, пояснюється активним фізичним, розумовим і соціальним розвитком юнаків і дівчат і, у зв'язку з цим, збільшенням кола їх пізнавальних інтересів по відношенню до оточуючих людей і до навколишнього світу в цілому. Важливою обставиною в цьому питанні є і зростаюча в юнацькому віці потреба у спільній діяльності

(взаємодії) – вона багато в чому і знаходить своє задоволення в спілкуванні. В юності особливо зростає необхідність і в новому досвіді, у визнанні, в захищеності, в емоційній інтимності. Це також визначає зростання потреби юнаків і дівчат в спілкуванні з оточуючими людьми, бажання бути прийнятими соціумом, бути визнаними суспільством [28, с. 270].

Друга закономірність, яка виявляється в спілкуванні в юнім поколінням – це психологічне прагнення до індивідуалізації і до соціального відокремлення. Про цю тенденцію свідчить суворе розмежування юнацтвом природи (характеру) взаємовідносин з оточуючими, висока вибірковість у дружніх уподобаннях, часом максимальна вимогливість до спілкування в діаді. Прагнення до відокремлення – це бажання захистити свій внутрішньоособистісний унікальний світ від вторгнення сторонніх і навіть близьких людей, для того щоб зміцнити своє «почуття особистості», зберегти свою індивідуальність, реалізувати свої домагання на визнання. Відокремлення як засіб утримання психологічної дистанції при взаємодії з іншими людьми дозволяє юнацтву «зберігати своє обличчя» на емоційному і раціональному рівнях спілкування [28].

Говорячи про соціально-психологічні потреби в уподібненні і в відокремленні, треба також мати на увазі, що розвиток особистості (особливо в юності) можна розглядати як процес двоєдиний. З одного боку, це уподібнення (звірення з кимось) себе іншим людям в процесі спілкування (соціально-психологічна ідентифікація), а з іншого – відрізнення (відділення, відчуження) себе від інших у чомусь, у результаті процесу відокремлення. Причому в спілкуванні уподібнення і відокремлення протікають у тісній єдності [24, с. 77]. Ці особливості варто розуміти у процесі формування академічної культури, оскільки вони дозволяють зачепити необхідні важелі, які запусають цей процес.

Отже, потреба самовиразитися може бути використана у процесі наукової діяльності завдяки наданню здобувачу освіти більш творчих завдань, які не ставлять його у вузькі рамки.

Ще однією рисою юнацького віку є намагання здобути певну автономію. Так, вони прагнуть звільнитися від дріб'язкового контролю й опіки з боку батьків і вчителів, а також частково – від встановлених тими норм і правил. У цьому процесі прийнято розрізняти прагнення до автономії у сфері поведінки (потреби і право самостійно вирішувати особисті проблеми), емоційної автономії (потреба і право мати власні самостійні вподобання) та нормативної автономії (потреба і право на власні норми й цінності) [24]. Процес автономії може протікати достатньо болісно. Юнаки стають дуже чутливими до несправедливості з боку вчителів: неоднакове ставлення до учнів, завищення та заниження оцінок, критичні судження щодо їх особистості можуть викликати у них сильні почуття. Через це вони нерідко можуть висловлювати різкі погляди щодо того чи іншого питання, сперечатися [16].

Варто зазначити, що юність – це також період активного розвитку розумової діяльності. Психологи зазначають, що особливості розвитку пізнавальної сфери й особистості юнака відображаються в усіх видах навчальної діяльності. Вона відрізняється активністю мислення, направленістю на вирішення мисленнєвих завдань, прагненням до логічного впорядкування і систематизації, пошуку універсальних закономірностей, до самостійного знаходження способів узагальненого орієнтування в навчальному матеріалі, до теоретичного узагальнення. Старшокласники і студенти прагнуть проникнути в сутність явищ природи і суспільного життя, зрозуміти їх взаємозв'язки і взаємозалежності. Самостійність мислення в цьому віці набуває визначального характеру і вкрай необхідна для самоутворення особистості [16].

У старшокласників і студентів розвивається й зростає увага, що дає можливість одночасно виконувати декілька різних дій. Удосконалюється переключення уваги від одних навчальних та практичних завдань до інших, зростає вибірковість уваги, яка зумовлена інтересами та цілями молодих

людей [24]. Усе це дає змогу учням зосередитися на довготривалому виконанні завдань, якого може потребувати наукова діяльність.

В інтенсивному інтелектуальному дозріванні, характерному для юності, провідна роль належить мисленню, яке опосередковує всі інші пізнавальні процеси. Так, розвиток довільності уваги, її сталості та зосереджуваності в юнацькому віці насамперед пов'язаний з формуванням логічного мислення, засвоєнням узагальнених способів мислення. Логічне запам'ятовування також тісно пов'язане з мисленням. Успішність цього процесу забезпечує використання певних прийомів, які засвоюються за допомогою вчителя: виокремлення найважливішого і найсуттєвішого в матеріалі; усвідомлення мети запам'ятовування; осмислення значення і логічного смислу матеріалу; критичної оцінки його змісту; поділу матеріалу на структурні одиниці з вирізненням у кожній опорних пунктів; змістового групування матеріалу [45, с. 120]. Наукова діяльність, написання наукових текстів дає змогу реалізувати всі ці завдання, стимулюючи цим інтелектуальне дозрівання учнів-старшокласників та студентів.

Отже, наукову діяльність у старшій школі та ЗВО слід організовувати таким чином, щоб сприяти розвитку мислення, пам'яті та уваги. Науковий керівник у процесі має максимально враховувати особливості й інтереси учнів і створювати простір для їхньої власної розумової й соціальної активності. Для цього віку важливим є забезпечення партнерства та співпраці у процесі наукової діяльності, захопленість викладачем власним предметом, емоційність викладу, високий професіоналізм і педагогічна майстерність, реалізація зворотного зв'язку між учнями і вчителем, створення умов для об'єктивної оцінки знань та вмінь учнів і самореалізації в роботі учасників наукового процесу, широке використання проблемних ситуацій, цікавих практичних прикладів, забезпечення наукового процесу технічними засобами та дидактичними матеріалами. Окрім того, важливо практикувати вільний вибір наукових завдань, створювати ситуації самоперевірки,

використовувати групові форми роботи, дискусію, мозковий штурм тощо [24].

Серед труднощів, які можуть виникнути у процесі наукової діяльності у старшій школі та ЗВО, можна виділити демонстративне небажання деяких здобувачів освіти виконувати завдання, іноді менш передбачувані результати роботи учнів і, звичайно, пошук легких шляхів – плагіат.

Загалом, вважаємо, що психологічні особливості учнів старшої школи та здобувачів ЗВО, зокрема такі як високий рівень довільної уваги, розвиток пам'яті та інтенсивне інтелектуальне дозрівання, дозволяють їм ефективно виконувати завдання, які передбачають написання наукових робіт.

Структура особистості, яка займається написанням наукової роботи, на наш погляд, багатогранна, проте, основну увагу довгий час привертала проблема здібностей, не враховувався факт, що будь-яка здатність, у тому числі і здатність до наукової творчості, – динамічне утворення, проявляється з різною інтенсивністю і на різному рівні в різні періоди життя. Однак, до недавнього часу зберігалася установка на обговорення багатовимірної і багаторівневої проблеми становлення особистості дослідника в рамках логічних дихотомій і бінарних конструкцій (детерміновано зовнішніми або внутрішніми причинами, біологічними або соціальними факторами і т.д.) [24]. При цьому дослідники зосереджували свою увагу або на процесуальному аспекті (етапи, умови, механізми та рівні становлення суб'єкта науково-дослідницької діяльності і т.д.), або на структурному (зміст, структура і функції діяльності науковців, система особистісних властивостей, у тому числі і професійно значущих і т.д.). Не враховувався і той факт, що наука і дослідницька діяльність як відкриті системи, що трансформуються під впливом як об'єктивних (розвиток науки і суспільства, зміна умов життя і діяльності вчених і т.д.), так і суб'єктивних факторів (психологічні особливості особистості науковців, індивідуальний стиль діяльності і поведінки професіоналів і т.д.).

Отже, вікові особливості дослідника тісно переплітаються з особливостями наукової діяльності, впливаючи таким чином на процес та результат написання наукових робіт.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Результатом сформованості академічної культури є конкретний набір знань, умінь і навичок, що демонструють академічну культуру здобувача освіти. Одним із них є вміння створювати академічний текст у науковому стилі.

Текст наукового стилю – це текст, що відповідає усім вимогам до мовного оформлення наукового мовлення (абстрактність, логічність, термінологічність, точність, ясність, об'єктивність, стандартність, стислість, безособовість, некатегоричність, емотивність, образність) і містить у собі опис і результати наукового дослідження.

Аналіз шкільних програм з української мови показав, що програмою профільного рівня врахована необхідність формування академічної культури в учнів старшої школи, чого не можна сказати про програму рівня стандарту.

В ЗВО про необхідність формування академічної культури свідчить поява нової дисципліни – академічного письма, яка покликана навчити студентів створювати академічне письмо як стиль висловлювання.

У процесі формування академічної культури важливе значення відіграє академічне середовище. Для учнів старшої школи таким середовищем є МАН. Проведений нами аналіз вимог МАН до наукових робіт учнів засвідчив необхідність оволодіння академічною культурою молодим дослідником.

Вікові психологічні особливості дослідника тісно переплітаються з психологічними особливостями наукової діяльності, впливаючи таким чином на її процес та результат.

Психологічні особливості учнів старшої школи та студентів, зокрема такі як високий рівень довільної уваги, розвиток пам'яті та інтенсивне

інтелектуальне дозрівання, дозволяють їм ефективно виконувати завдання, які передбачають написання наукових робіт.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОСЛІДНИКА В ЛІНГВОАКСІОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

3.1. Констатувальний зріз вихідного рівня сформованості академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти

Будь-яка методична система може бути рекомендована для впровадження у процес навчання лише за умови її експериментальної перевірки.

Проведене нами експериментальне навчання включало три **етапи**:

1. Перевірка вихідного рівня сформованості академічної культури учнів старшої школи та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті (констатувальний зріз) (вересень 2020 року).

2. Експериментальне навчання (жовтень 2020 – квітень 2021 року).

3. Аналіз його результатів (підсумковий зріз, що демонструє рівень сформованості академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти (травень – червень 2021) в лінгвоаксіологічному аспекті після експериментального навчання).

У рамках експериментального навчання вирішувалися такі **завдання**:

1) визначення вихідного рівня сформованості академічної культури в учнів-старшокласників (10 клас Рівненської гуманітарної гімназії – 32 учні) та здобувачів вищої освіти (1 курс факультету філології РДГУ – 14 студентів) в лінгвоаксіологічному аспекті на основі констатувального тесту;

2) визначення рівня сформованості академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті після проведення навчання на основі підсумкового тесту;

3) порівняння результатів констатувального та підсумкового тестів для виявлення показників ефективності експериментального навчання.

Теза дослідження була сформульована таким чином: впровадження у процес навчання спеціальної системи вправ і завдань сприятиме розвитку

академічної культури в учнів-старшокласників та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті.

Констатувальний зріз був проведений для визначення вихідного рівня розвитку академічної культури учнів старшої школи та здобувачів вищої освіти. Тут виникла необхідність визначення критеріїв і показників розвитку академічної культури в лінгвоаксіологічному аспекті.

Під академічною культурою в лінгвоаксіологічному аспекті традиційно розуміється дотримання норм мови на всіх її рівнях і творчий підхід до її використання в науковій комунікації. Культура наукової мови орієнтована на ефективне виконання науковим текстом властивих йому функцій: когнітивної, репрезентативної, комунікативної. Тому навчання культури наукової мови спрямоване на формування здібності та готовності розуміти, аналізувати наукові тексти професійної сфери та створювати їх.

Отож, сформованість академічної культури в лінгвоаксіологічному аспекті оцінювалася відповідно до критеріїв, наведених у Таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Критерії сформованості академічної культури в лінгвоаксіологічному аспекті

Критерій сформованості академічної культури в лінгвоаксіологічному аспекті	Характеристика
Структурно-метакомунікаційні вміння і навички	Уміння розрізняти науковий текст серед інших текстів, визначати його види і виділяти його структурні компоненти. Уміння будувати власний науковий текст з правильною структурою і комунікативною настановою.
Лексико-граматичні вміння і навички	Уміння визначати мовні маркери наукового стилю, розпізнавати слова, нетипові для

	<p>академічного дискурсу, використовувати наукові синоніми до загальнорозмовних лексем.</p> <p>Уміння розпізнавати граматичні маркери наукового стилю і правильно їх використовувати</p>
Синтаксичні вміння і навички	<p>Уміння віднаходити синтаксичні помилки у науковому тексті і виправляти їх.</p> <p>Уміння синтаксично правильно оформлювати науковий текст (створення складносурядних/ складнопідрядних речень, визначення головного та заключного речень абзацу, побудова абзацу з розрізнених речень).</p>
Стилістичні вміння і навички	<p>Уміння віднаходити стилістичні помилки у науковому тексті і виправляти їх.</p> <p>Уміння стилістично правильно оформлювати науковий текст.</p>

Як бачимо, для критеріїв ми обрали як рецептивні, так і продуктивні вміння і навички здобувачів освіти при роботі з текстами наукового стилю. Об'єднує ці всі критерії структурно, лексично, граматично, синтаксично і стилістично правильно створений науковий текст як результат оволодіння зазначеними вміннями і навичками.

Відповідно до визначених критеріїв, було сформульовано рівні оволодіння академічною культурою в лінгвоаксіологічному аспекті, які представлено у Таблиці 3.2.

Таблиця 3.2. Рівні оволодіння академічною культурою в лінгвоаксіологічному аспекті

Рівень	Характеристика
Високий	Здобувач освіти при роботі із науковим текстом демонструє глибокі структурно-метакомунікаційні, лексико-граматичні, синтаксичні та стилістичні вміння і навички: розпізнає науковий текст та його структурні компоненти, аналізує його мовні особливості та може виявити і виправити помилки на всіх мовних рівнях. Здобувач освіти створює власні наукові тексти, які відповідають усім вимогам до наукового стилю.
Середній	Здобувач освіти при роботі із науковим текстом демонструє поверхневі структурно-метакомунікаційні, лексико-граматичні, синтаксичні та стилістичні вміння і навички: розпізнає науковий текст та його структурні компоненти, однак йому важко дається аналіз мовних особливостей та виявлення і виправлення помилок на всіх мовних рівнях. Здобувач освіти створює власні наукові тексти, які мають незначні мовно-стилістичні помилки.
Низький	Здобувач освіти при роботі із науковим текстом демонструє низькі структурно-метакомунікаційні, лексико-граматичні, синтаксичні та стилістичні вміння і навички: не здатен розпізнати науковий текст та його структурні компоненти, не може здійснити аналіз мовних особливостей та виявити і виправити помилки на всіх мовних рівнях. Здобувач освіти створює власні наукові тексти, які мають значні мовно-стилістичні помилки, що не дозволяє зарахувати їх до наукового стилю.

Констатувальний зріз був проведений за допомогою тестування за питаннями, розробленими нами:

1. Який із наведених уривків текстів є науковим?

А) Мустем, і Мустафа і всі, хто мчали слідом за ними, зненацька побачили, як звівся дибки і розпачливо заіржав кінь їхнього повелителя. Тієї ж миті сіра блискавка вилетіла з куців і впилася в зашийок Гафура-аги.

Б) Ми уважно прочитали Вашу пропозицію, але змушені відхилити її. Нас не влаштовують умови виконання замовлення.

В) Для Індії, її господарства й населення найбільше значення має Ганг. Ця річка забезпечує водою промислові підприємства й численне населення, використовується для судноплавства й зрошення.

2. Яка комунікативна настанова визначеного вами наукового тексту:

А) залучення до діалогу.

Б) Розповідь.

В) Розвиток естетичних почуттів.

3. Прочитайте науковий текст і випишіть 5 лексем, які є мовними маркерами наукового стилю:

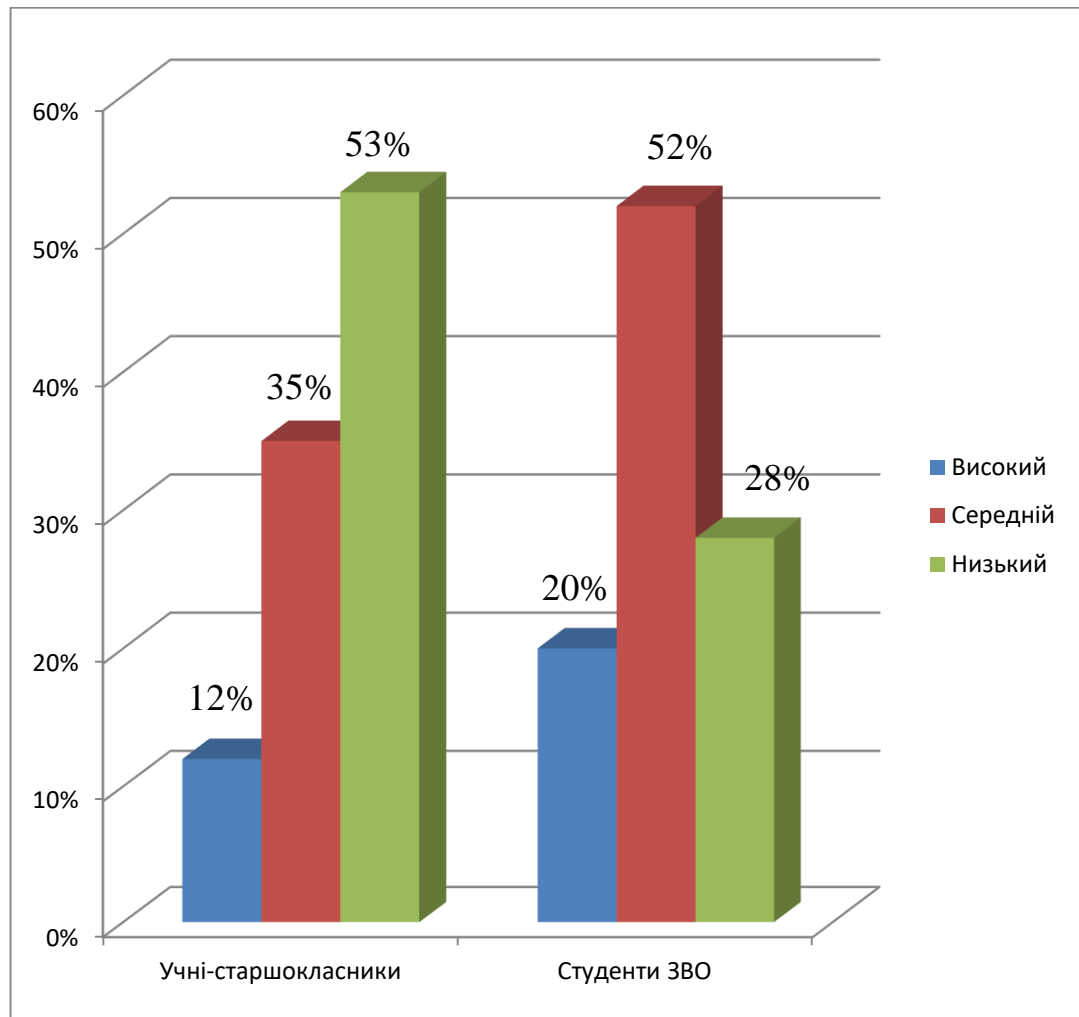
Вода з річки Ганг досить широко використовується населенням для побутових потреб. Величезний її обсяг використовується промисловими об'єктами всього регіону. Також значна кількість води використовується для зрошення сільськогосподарських угідь. Ганг зі своїми притоками завдяки родючому ґрунту Гангської рівнини відіграє важливу роль в економіці Індії та Бангладешу, забезпечуючи водою для зрошення величезні території цих країн. Головні культури, що вирощуються в цьому регіоні – рис, цукрова тростина, сочевиця, олійні культури, картопля і пшениця. Уздовж берегів річки, поблизу боліт і озер, на багатих ґрунтах вирощують ще й боби, перець, гірчицю, кунжут і джут.

4. Замініть виписані слова розмовними лексемами. Що змінилося у тексті? Зробіть висновок про лексичне оформлення тексту наукового стилю.

5. Яку структуру зазвичай має текст наукового стилю? Чим вона зумовлена?

б. Створіть власний текст наукового стилю на будь-яку тему (доповідь на сторінку).

Констатувальний зріз дозволив показати, що рівень розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті є досить низьким. Перевівши отримані нами результати у відсотки та вивівши середній бал, ми отримали такі результати:

Малюнок 3.1. Результати констатувального зрізу

Як бачимо, студенти ЗВО показали кращий результат, оскільки їхній досвід перебування в академічному середовищі є значно більшим, аніж в учнів-старшокласників. Усе ж, більшість досліджених здобувачів освіти продемонстрували недостатній рівень оволодіння академічною культурою у лінгвоаксіологічному аспекті.

Спостереження за роботою учнів 10 класів і студентів показало, що поряд із низьким рівнем мовної компетенції здобувачі освіти зазнають додаткових складнощів при написанні академічних текстів через недостатні знання про базові категорії тексту – зв'язність/когезія, членність/когерентність, інформативність. Це проявляється у неадекватному використанні мовних засобів забезпечення логічної пов'язаності висловлювання; невідповідності організації тексту канонам жанру; порушенні функціонального стилю некоректним використанням лексико-синтаксичних структур.

На додаток до мовних труднощів виникають і психолого-педагогічні проблеми формування академічної культури. Так, у здобувачів освіти нерідко відсутня мотивація знайомитися з науковою парадигмою, в якій текст відрізняє більш експліцитно виражена логічна організація структури та зв'язність його елементів, оригінальне та доступне розуміння змісту тексту, що не потребує додаткових висновків читача.

Констатувальний зріз вихідного рівня сформованості академічної культури дав змогу зробити певні висновки:

- система роботи з формування академічної культури у лінгвоаксіологічному аспекті повинна включати сформовані вміння створення та оформлення наукового тексту, які дають змогу активно та ефективно брати участь у міжнародних наукових подіях різного рівня;

- зміст формування академічної культури у лінгвоаксіологічному аспекті повинен включати вправи та завдання на формування вмінь застосування основних параметрів академічного тексту;

- вміння академічного письма / письмової наукової мови припускають знання композиційних, структурних, лексико-граматичних та стилістичних особливостей академічного письма та здатність застосовувати їх у наукових жанрах із метою вираження та аргументування власної думки, подання доказів, логічного та співзвуччя створеного тексту;

- відбір навчального матеріалу для розвитку академічної культури у лінгвоаксіологічному аспекті має здійснюватися на основі спеціальних текстів відповідного напрямку підготовки.

На основі отриманих результатів і висновків нами була створена система роботи із науковим текстом, яку далі розглянемо детальніше.

3.2. Система роботи із науковим текстом (експериментальне навчання)

Експериментальне навчання проводилося в природних умовах протягом двох семестрів та не було виділено в окремий аспект. Учням старшої школи і студентам ми давали однакові завдання. На наш погляд, можливості обох груп із науковим текстом є практично однаковими, тому створення спеціальних завдань не є необхідним.

Враховуючи все викладене в попередньому підрозділі, ми включили такі етапи у зміст роботи з науковим текстом:

- 1) прагмалінгвістичний аспект наукового тексту;
- 2) структурну організацію наукового тексту;
- 3) метакомунікаційні засоби кожного розділу наукового тексту;
- 4) лексико-граматичну специфіку академічного дискурсу;
- 5) синтаксичні особливості;
- 6) стилістичний аспект;
- 7) паралінгвістичний аспект наукового тексту.

Розглянемо кожен етап детальніше.

Робота починається з **першого етапу**, орієнтованого на самостійну роботу і знайомить здобувачів освіти із прагмалінгвістичною інформацією, тобто є введенням у вивчення проблематики наукового мовлення. Він включає загальні вимоги та рекомендації до наукової роботи:

- 1) аналіз стратегій та прийомів, що передують написанню наукового тексту (мозковий штурм, ментальне картування, вільний опис тощо);

класифікацію видів академічних текстів та специфіку наукового стилю викладу.

Придумайте 10 тем для наукового реферату з морфології/синтаксису/стилістики тощо;

Назвіть якомога більше джерел, з яких можна взяти інформацію для наукової праці.

Створіть ментальну карту «Написання наукового тексту» (нижче подамо приклад)

2) рекомендації щодо дотримання його основних параметрів, способів запобігання типовим помилкам у наукових текстах, що допускаються авторами; особливості структурування наукового тексту; специфіка роботи з джерелами, підготовка до написання тексту та ін. Особлива увага приділяється написанню анотації, основних висновків та заголовку наукового

тексту як сильних позицій тексту, а також оформленню посилань, схем, графіків.

Другий етап - навчання стилістичним особливостям наукового тексту починається з демонстрації мовних особливостей наукового тексту у порівнянні з іншими стилями. Здобувачам освіти пропонуються вправи на розпізнання та перебудову текстів різних стилів із зосередженням саме на науковому стилі.

1. Рецептивні вправи:

Вправа 1. Прочитайте науковий текст та выпишіть основні стилістичні маркери наукового стилю: терміни, сполучники;

Вправа 2. Прочитайте науковий текст і зробіть висновок про структуру речень;

Вправа 3. Прочитайте науковий текст і знайдіть метафори, метонімії. Яку функцію вони виконують у тексті?

2. Рецептивно-репродуктивні вправи:

Вправа 1. Прочитайте речення і доповніть їх таким чином, щоб вони відповідали науковому стилю;

Вправа 2. Прочитайте науковий текст і змініть структуру речень таким чином, щоб вони відповідали науковому стилю;

Вправа 3. Прочитайте науковий текст і доповніть його метафорами, метоніміями;

Вправа 4. Здійсніть аналіз мовленнєвих ситуацій. Розділіть кожну ситуацію відповідно до функціональної та стилістичної точки зору до наукового, розмовного чи офіційно-ділового стилів:

Ситуація 1. Співробітник підприємства звітує перед керівником свого відділу про результати своєї роботи.

Ситуація 2. Двоє друзів зустрілися після літніх канікул і поговорили про свій відпочинок.

Ситуація 3. Учитель пояснює учневі структуру роботи, яку він має підготувати до наступного уроку, та вимоги до її змісту.

Ситуація 3.1 Уявіть собі, що ви повернулись з навчання з Нью-Йорку. Ви хочете розповісти про свої враження другу, який живе в іншому місті. Які мовні засоби ви застосуєте, щоб поставлена мета була досягнута (передати свої враження від навчання)?

Ситуація 3.2 А тепер уявіть, що вас запросили на наукову конференцію, де потрібно розповісти про особливості навчання в іншому місті. Змініть свій вихідний текст таким чином, щоб він відповідав вимогам наукового мовлення.

3. Продуктивні вправи:

Вправа 1. Напишіть один абзац наукового тексту, використовуючи стилістичні маркери наукового стилю: терміни, складні речення, специфічні тропи тощо;

Вправа 2. Розробіть поради щодо дотримання стилістичних вимог при написанні наукового тексту.

Третій етап – навчання метакомунікаційним сигналам структурування наукового тексту та вербалізації інтенції його автора починається з презентації та аналізу наукових текстів, що служать ілюстрацією різних жанрів наукового стилю, їх зовнішнього оформлення та функцій.

1. Рецептивні вправи:

Вправа 1. Розподіліть наукові тексти за групами: реферат, стаття, монографія;

Вправа 2. Розгляньте кожен із наукових текстів і знайдіть між ними спільні та відмінні риси;

Вправа 3. Розгляньте наукову статтю та монографію. Проаналізуйте їх за наведеною схемою:

Критерій	Стаття	Монографія
Об'єм		
Структура		
Джерела		

Мета		
------	--	--

2. Рецептивно-репродуктивні вправи:

Вправа 1. Розгляньте структуру наукової роботи (стаття/монографія/підручник), назвіть її основні частини.

Вправа 2. Уважно прочитайте кожну з частин наукової статті і дайте їй назву. Зробіть висновок про функцію кожної з частин.

Вправа 3. Розгляньте учнівський реферат і визначіть структурні помилки, допущені у ньому. Замініть їх таким чином, щоб структура відповідала нормі.

Вправа 4. Розгляньте список використаних джерел статті і розділіть їх на групи: статті, підручники, монографії, електронні ресурси.

3. Продуктивні вправи:

Вправа 1. Складіть план до однієї з розглянутих частин наукової роботи.

Вправа 2. Створіть структуру своєї майбутньої наукової праці: статті, реферату, монографії.

Вправа 3. Поміркуйте, які електронні ресурси можна використовувати, а які – не варто. Чому? Підберіть список електронних ресурсів до однієї із тем наукової роботи.

Вправа 4. Підберіть список літератури до однієї з тем наукової роботи.

Вправа 5. Напишіть вступ до статті на одну із тем. Яку структуру ви використовували? Що дає така структура читачеві і автору?

Вправа 6. Напишіть основну частину статті. Яку структуру викладу ви використали – від загального до конкретного, чи від конкретного до загального?

Вправа 7. Напишіть висновки. Яку інформацію ви розмістили у цій частині статті? Що вона дає читачеві, а що - авторіві?

Вправа 8. *Напишіть анотацію до своєї статті. Яка її структура? Які функції виконує анотація?*

Четвертий етап курсу (лексико-граматичний) пов'язаний із вивченням:

- абстрактних лексем академічного дискурсу; термінів, спільних для низки суміжних наук та термінів, що використовуються в рамках однієї наукової парадигми;

- видово-часових форм, активного та пасивного стану дієслова при передачі фактуальної та метатекстової інформації в науковому тексті; базових категорій наукового тексту (інформативність, модальність, об'єктивність, логічність, аргументативність, завершеність, точність, зв'язковість, членність, формальність, безособовість) та їх маркерів.

На лексико-граматичному етапі у здобувачів вищої освіти формуються вміння:

- декодувати маркери наукового стилю для використання їх у своїх наукових текстах;

- обирати адекватну наукову лексику, термінологічний апарат, «сильні» дієслова під час аргументації положень дослідження; загальноприйняті вирази та кліше академічної мови на відміну від лексем та словосполучень, що не використовуються в академічному тексті;

- коректно використовувати граматичні часи, прийменники, неособові форми дієслова та граматичні конструкції з ними;

- перефразувати лексеми та словосполучення, які не використовуються в академічній мові.

Особлива увага приділяється ідентифікації неофіційних лексем та їх заміні науковими синонімами; аналізу дефініцій термінів та вибору найбільш точного; заміні багатозначних слів більш точними лексемами наукового стилю; корекції орфографії наукових термінів та ін.

1. Рецептивно-репродуктивні вправи:

Вправа 1. *Установіть відповідність між словами праворуч і академічними синонімами ліворуч:*

<i>приблизний</i>	<i>економіка</i>
<i>визнавати</i>	<i>тлумачення</i>
<i>господарство</i>	<i>теоретичний</i>
<i>визначення</i>	<i>структура</i>
<i>вигляд</i>	<i>ідентифікувати</i>
<i>шлях</i>	<i>потреба</i>
<i>різновид</i>	<i>критерій</i>
<i>бажання</i>	<i>категорія</i>
<i>мірило</i>	<i>сфера</i>
<i>нива</i>	<i>процес</i>

Вправа 2. *Складіть речення з кожною парою слів та зробіть висновок про їхнє стилістичне навантаження.*

Вправа 3. *Визначте неформальні вирази зліва та проаналізуйте більш формальні еквівалентні справа:*

<i>У результаті проведеного дослідження виявилось, що...</i>	<i>Я виявила...</i>
<i>Мета дослідження – ...</i>	<i>У цьому дослідженні я хочу...</i>
<i>Це актуальне питання, яке потребує дослідження</i>	<i>Це злободенне питання, яке варто дослідити</i>
<i>Структура дослідження зумовлена науковими завданнями</i>	<i>Праця складається з...</i>
<i>Джерельною базою дослідження стали...</i>	<i>Я використала такі праці:</i>
<i>На думку дослідника, ...</i>	<i>Дослідник каже, що...</i>

Вправа 4. *Змініть речення з дієсловами пасивного стану на речення з дієсловами активного стану. За можливості уникайте займенників «ми»:*

У ході дослідження встановлено, що це питання ще не було об'єктом наукового дослідження.

За допомогою аналізу наукових праць виявлено, що принцип навчання є частотним об'єктом наукового дослідження.

Обсяг дослідження зумовлений науковими завданнями.

Було визначено основні напрямки роботи.

З метою з'ясування рівня сформованості культури мовленнєвого спілкування у дитини старшого дошкільного віку можуть бути використані спеціальні діагностичні методики.

Вправами передбачено формування наукових уявлень і уточнення наукових понять.

2. Продуктивні вправи:

Вправа 1. *Створіть уривок наукового тексту, використовуючи якомога більше термінів.*

Вправа 2. *Створіть уривок наукового тексту, використовувати граматичні часи, прийменники, неособові форми дієслова та граматичні конструкції з ними, які відповідають науковому стилю.*

На **п'ятому етапі** здобувачі вищої освіти вивчають синтаксичний аспект академічного тексту, специфіка якого пов'язана з контрадикторністю синтаксичної організації писемної наукової мови; особливості тематичної структури речення. Навчання вмінням та навичкам академічного письма на синтаксичному рівні здійснюється відповідно до принципу від простого до складного:

- від вивчення парних сполучників; сполучників та службових слів, що сигналізують перехід до наступного абзацу/розділу наукового тексту; складання речення за моделлю, розстановки членів речення у відповідному порядку, структури та типу речення наукового тексту, об'єднання простих речень у складне, аналізу та імітації моделей складного речення;

- до вивчення тричастинної структури абзацу, організації його частин у логічному порядку; вибору речення, що виражає головну думку абзацу,

усвідомлення змістовної специфіки його частин та місця у структурі абзацу; впізнавання та побудови речення, що розвиває основну думку або завершального речення, що підсумовує подану інформацію; особливостей розміщення пунктуаційних знаків у тексті.

1. Репродуктивно-продуктивні вправи:

Вправа 1. *Утворіть складносурядні речення, додавши до наступних речень ще одне самостійне речення.*

Вправа 2. *Удоскональте параграф. Змініть складносурядні речення на складнопідрядні, використовуючи один із підрядних сполучників (після, хоч, тому що, коли).*

Вправа 3. *Визначте частини тематичного речення, обведіть тему та підкресліть контрольну думку в кожному з наступних речень.*

Вправа 4. *Прочитайте наступний абзац, визначте, яке речення є темою, і перебудуйте абзац у правильному порядку.*

2. Продуктивні вправи:

Вправа 1. *Напишіть тематичні речення до абзаців.*

Вправа 2. *Напишіть уривок наукового тексту, використовуючи лише складні речення.*

Вправа 3. *Напишіть тематичні речення до однієї із тем: орфоенія, мова, мовлення, слово.*

Після цього здобувачі освіти приступають до написання власних наукових текстів, їх редагування та корекції. Наявність опор та тренувальних вправ дає можливість заповнити прогалини у знаннях та розвинути навички створення наукового тексту з більшою ефективністю.

Завершується курс роботи з академічним текстом **шостим етапом**, у якому здобувачі освіти самостійно знайомляться з паралінгвістичною інформацією: особливостями редагування та стилями оформлення бібліографії, правилами оформлення посилань, цитувань, способами запобігання плагіату.

Результатом проходження всіх шести етапів навчання є самостійне написання власних наукових текстів (рефератів, статей) за наведеними темами:

Роль мови в житті людини та суспільства

Основні функції мови

Українська мова - національна мова українського народу

Українська мова у колі інших слов'янських мов

Українська мова як явище, що розвивається

Письменники та вчені про багатство та виразність української мови

Фонетична транскрипція як спеціальний спосіб запису мовлення

Інтонація та її основні елементи

Про деякі відмінності інтонації української мови та однієї з іноземних мов

Значення письма у житті суспільства

З історії походження писемності та українського алфавіту

Основні способи утворення слів

Словотвірне гніздо як спосіб вираження смислових та структурних зв'язків однокорінних слів

Лексичне багатство української мови як джерело виразності мови

Слово – основна одиниця мови

Основні способи тлумачення лексичного значення слова

Термінологічна лексика як суттєва ознака наукового стилю мовлення

Орфографія як система правил правопису

Пунктуація як система правил правопису

Система частин мови в українській мові

Види лінгвістичних словників

Вступні слова як зв'язок речень у тексті

Доречне використання жестів, міміки в усному спілкуванні

Види помилок в усному та письмовому мовленні

Основні виразні мовні засоби.

Отже, система вправ на формування основ академічної культури у лінгвоаксіологічному аспекті включає вправи репродуктивно-продуктивного та продуктивного типу на рівні структури та метатекстової інформації наукового тексту, лексико-граматичної та синтаксичної і стилістичної організації наукового тексту.

3.3. Перебіг і опис результатів запропонованої методики (підсумковий зріз)

Після впровадження розробленої нами методики, було здійснено повторну перевірку рівня розвитку академічної культури учнів старшої школи та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті з тією ж групою досліджуваних.

Завдання, за допомогою яких перевірявся рівень розвитку академічної культури були схожі до попередніх, однак із дещо вищим рівнем складності:

1. Визначте стиль кожного із наведених текстів:

а) *Компанія «Сіті-РН» дякує ТОВ «СантехСвіт» за гарну співпрацю протягом довгого часу.*

Злагоджена, якісна і своєчасна спільна робота дозволила нам здійснювати свою діяльність і залучати нових клієнтів навіть в умовах складної фінансової ситуації в країні.

б) *У лісі жило-було маленьке дерево. Воно було настільки тоненьким і беззахисним, що, здавалося, найменший подих вітру міг його зламати. Так і сталося одного разу: під час грози шквал вітру наклався на бідолаху та похилив його стовбурець. Життя маленького деревця почало повільно згасати...*

в) *Розвиток кіноперекладу в Україні завжди залежав не лише від соціокультурних, а й від соціально-політичних обставин. У радянські часи внаслідок русифікаторської політики дублювання іноземних фільмів українською мовою майже не відбувалося. У кінотеатрах панувала російська*

мова. Навіть створені українською мовою фільми дублювали російською. Така ситуація тривала впродовж усього періоду існування Радянського Союзу.

2. Доведіть належність обраного вами наукового тексту до наукового стилю за його лексичними, граматичними та синтаксичними особливостями.

3. Яка комунікативна настанова визначеного вами наукового тексту?

4. Прочитайте розмовний текст і змініть його таким чином, щоб він став науковим:

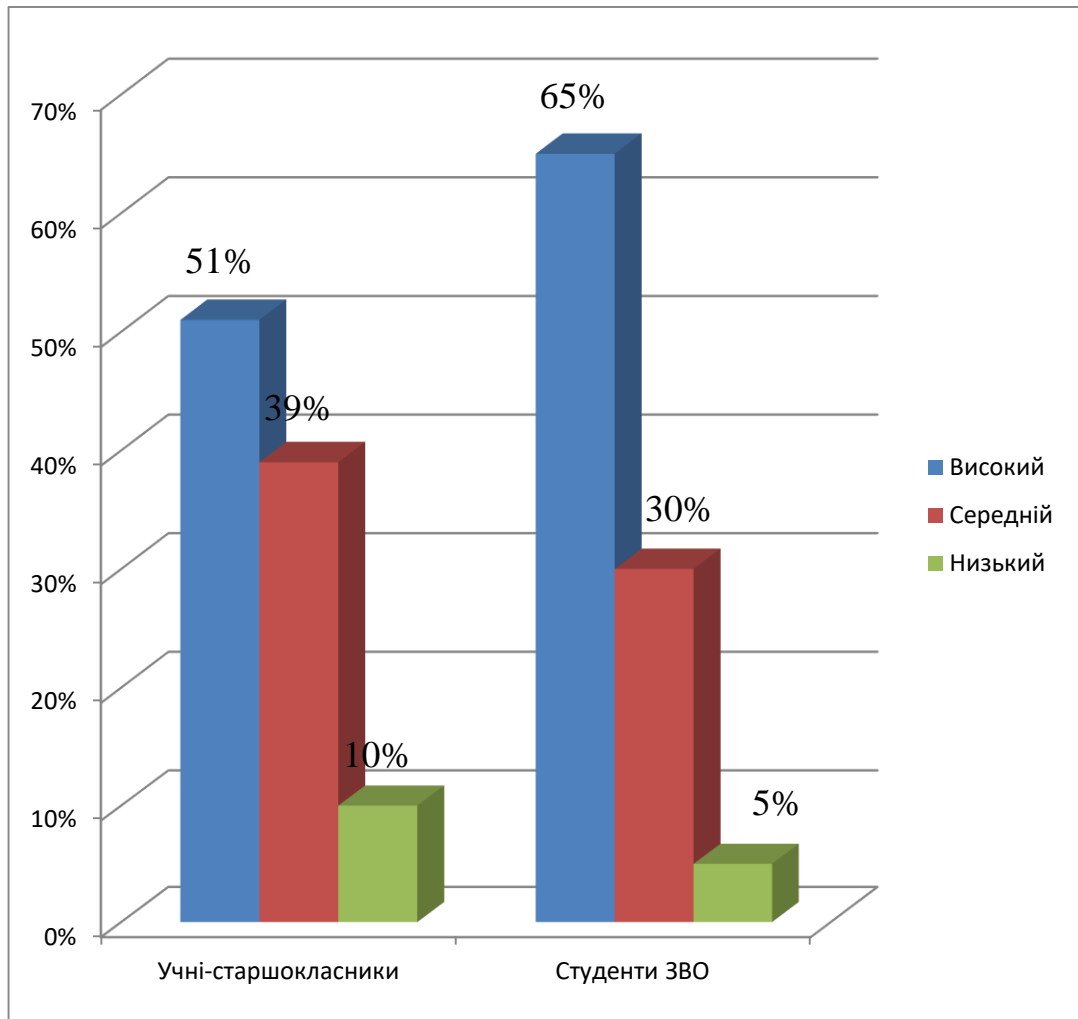
Відродилося деревце, листочки знову зазеленіли, гілки потягнулися до сонця. Йшли роки, стовбур дерева міцнішав, крона розросталася, і поступово маленьке деревце перетворилося на справжнього велетня. Птахи з усього лісу зліталися у його могутню крону будувати гнізда, білочки весело стрибали гілками, а люди, які проходили повз, дивувалися його величі й красі та зупинялися під ним перепочити.

5. Що змінилося у тексті? Зробіть висновок про лексичне, граматичне та синтаксичне оформлення тексту наукового стилю.

5. Яку структуру зазвичай має текст наукового стилю? Чим вона зумовлена?

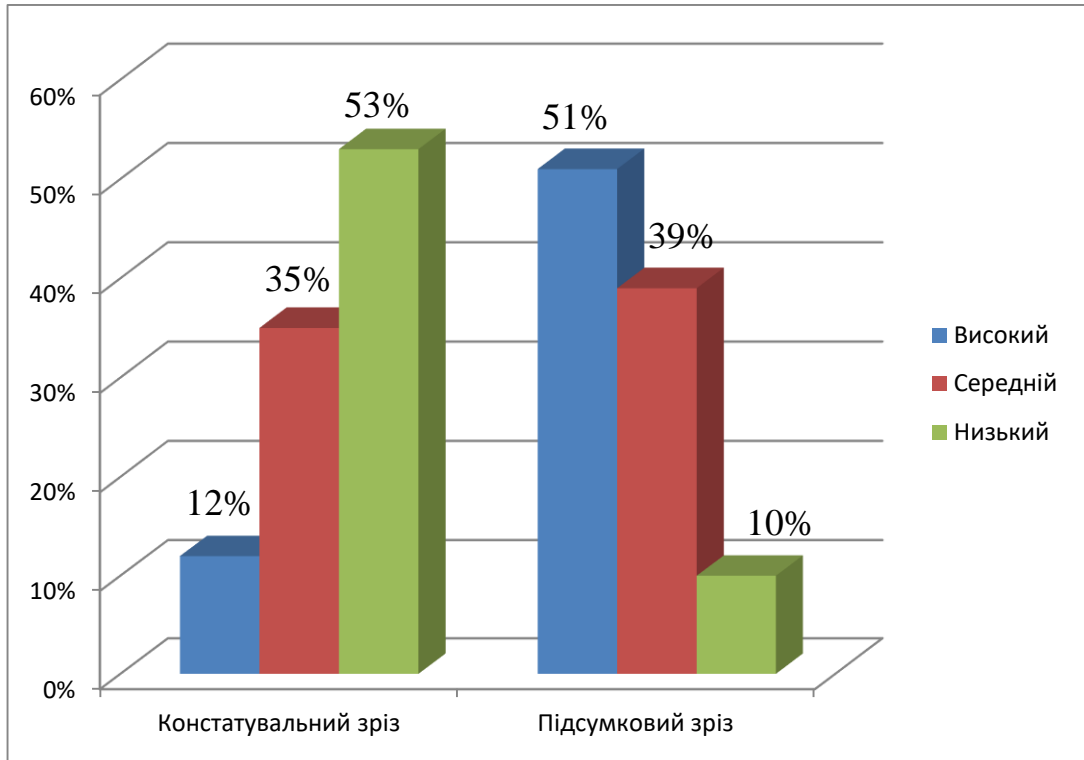
6. Створіть власний текст наукового стилю на будь-яку тему (реферат на 5 сторінок).

Підсумковий зріз дозволив показати, що рівень розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті значно підвищився порівняно із попереднім результатом. Перевівши отримані нами результати у відсотки та вивівши середній бал, ми отримали такі результати:

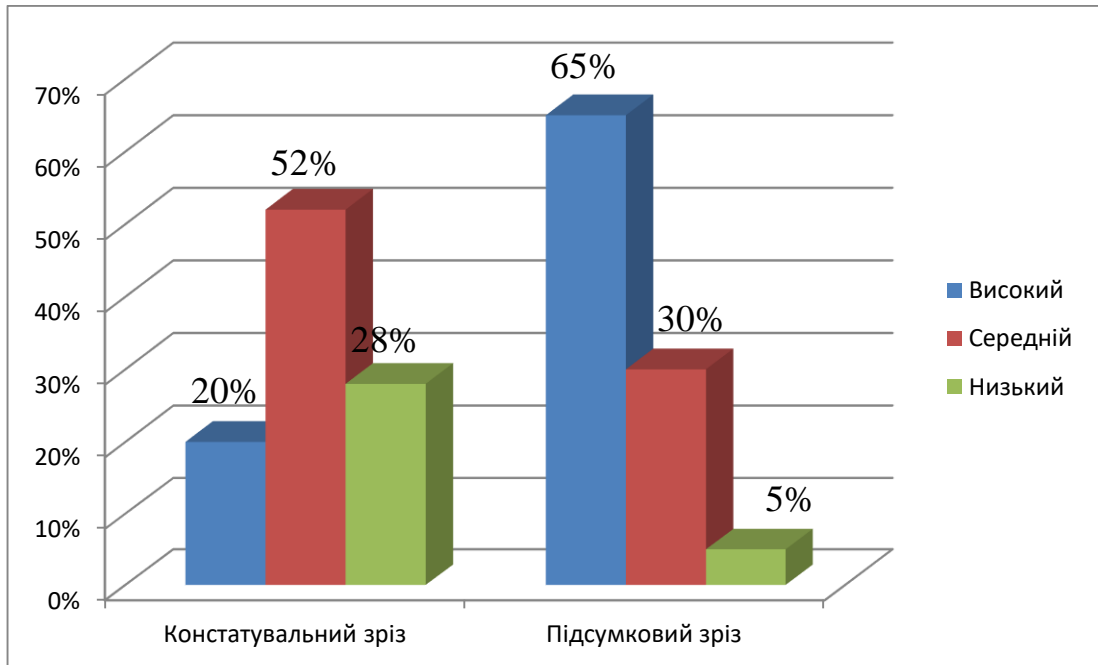

Малюнок 3.2. Результати підсумкового зрізу

Нижче подамо порівняння констатувального і підсумкового зрізів, які демонструють значну різницю.

Малюнок 3.3. Порівняння результатів констатувального і підсумкового зрізів старшокласників

Малюнок 3.3. Порівняння результатів констатувального і підсумкового зрізів студентів ЗВО

Як бачимо, знову студенти ЗВО показали кращий результат, оскільки їхній досвід перебування в академічному середовищі є значно більшим, аніж в учнів-старшокласників. Все ж, більшість досліджених здобувачів освіти продемонстрували високий рівень оволодіння академічною культурою у лінгвоаксіологічному аспекті, що засвідчує ефективність розробленої нами методики.

Спостереження за роботою учнів і студентів показало, що знання про базові категорії тексту – зв'язність/когезія, членність/когерентність, інформативність у здобувачів освіти підвищилися, що проявилось в адекватному використанні мовних засобів забезпечення логічної зв'язності висловлювання; відповідності організації тексту канонам жанру; використанні коректних лексико-синтаксичних структур для функціонального стилю.

Психолого-педагогічні проблеми здобувачів освіти також зменшилися: в учнів і студентів з'явилася додаткова мотивація знайомитися з науковою парадигмою, в якій текст відрізняється від текстів інших стилів. По завершенню експериментального навчання здобувачі освіти відзначили підвищення інтересу до наукового мовлення та до академічної культури загалом, вони зрозуміли її важливість у житті сучасної людини, особливо тієї, яка хоче бути приналежною до академічного середовища.

Відзначимо, що серед основних вимог до використання розробленої нами методики виділимо такі

1. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми/завдання, що вимагає інтегрованої побудови, дослідницького пошуку для її вирішення.

2. Практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів.

3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність здобувачів освіти.

4. Визначення кінцевих цілей діяльності та вкладення зусиль для їх досягнення.

5. Визначення базових знань із різних областей, необхідних для роботи.

6. Структурування змістовної частини методики (із зазначенням поетапних результатів).

- визначення проблеми, що впливають з неї завдань дослідження;
- висунення гіпотези їх вирішення, обговорення методів дослідження;
- оформлення кінцевих результатів;
- аналіз отриманих даних;
- підведення підсумків, коригування, висновки (використання в ході спільного дослідження методу «мозкової атаки», «круглого столу», статистичних методів, творчих звітів, переглядів тощо).

Відзначимо, що важливу роль у впровадженні розробленої нами методики відіграє інформаційно-методичне забезпечення, що включає навчальну, довідкову літературу, наочні посібники, зразки наукових робіт, виставку кращих наукових робіт учнів та здобувачів ЗВО. Важливим є також використання технічних засобів, зокрема комп'ютерних технологій, що розширює діапазон освітніх можливостей, які здатні змінити не лише організацію навчального процесу, але й систему освіти в цілому. Так, активне використання технічних засобів навчання при формуванні академічної культури в лінгвоаксіологічному аспекті дозволяє перейти до педагогіки співпраці, коли викладач і учень/ здобувач ЗВО, перебуваючи в рівноцінному відношенні щодо інформаційних ресурсів, стають партнерами при головній ролі викладача. Використання комп'ютерних технологій відкриває принципово нові можливості для управління академічною діяльністю, для її інтенсифікації, даючи змогу суттєво збільшити об'єм інформації, яку можуть засвоїти учні/здобувачі вищої освіти, завдяки тому, що вона подається в більш узагальненому, систематизованому вигляді, причому в динаміці, а не в статичному вигляді.

Як показала практика, найефективніше заняття з формування академічної культури приходять в невимушеній обстановці на основі педагогіки співробітництва педагога і здобувача освіти. Педагог лише допомагає здобувати знання, однак основною залишається самостійна робота учнів і здобувачів ЗВО.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

Констатувальний зріз був проведений для визначення вихідного рівня розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти. Тут було визначено критерії і показники розвитку академічної культури в лінгвоаксіологічному аспекті, розроблені завдання для тестування та проведено сам зріз, який показав, що рівень розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті є досить низьким (53% старшокласників і 28% здобувачів ЗВО мали низький рівень). Це підтвердило необхідність розробки та впровадження системи роботи із науковим текстом із метою розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті.

У зміст роботи з науковим текстом було включено: прагмалінгвістичний аспект наукового тексту, структурну організацію наукового тексту, метакомунікаційні засоби кожного розділу наукового тексту, лексико-граматичну специфіку академічного дискурсу, синтаксичні особливості, стилістичні особливості, паралінгвістичний аспект наукового тексту. Робота була організована як аудиторна, так і самостійна.

Підсумковий зріз, проведений після експериментального навчання, дозволив показати, що рівень розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті значно підвищився порівняно із попереднім результатом (51% старшокласників і 65% здобувачів ЗВО мали високий рівень). Це засвідчило ефективність розробленої нами методики та підтвердило те, що впровадження у процес навчання спеціальної

системи вправ і завдань сприятиме розвитку академічної культури в учнів-старшокласників та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті.

ВИСНОВКИ

Отже, у ході дослідження з'ясовано, що академічна культура – це складне комплексне утворення, яке включає в себе: сукупність норм і цінностей, мотивацій і переконань, що визначають освітню і наукову діяльність. Академічною культурою вважається культура вищої освіти, яка орієнтована не лише на викладання, навчання та методичне забезпечення цих процесів, а й на весь комплекс соціокультурних практик, пов'язаних із функціонуванням університетів.

У сферу академічної культури можуть бути включені: академічна діяльність, академічні інститути, академічне письмо, академічна інформатика, академічна комунікація, академічна мобільність, академічний менеджмент, підвищення кваліфікації та академічного статусу. Важливим складником академічної культури є академічна порядність.

Академічне середовище традиційно визначається як сукупність стандартів та правил загальної освіти та досліджень, характерних для цієї спільноти, а також як сукупність мереж ресурсів, обумовлених цими стандартами. В умовах академічного середовища формується особливого роду діяльність – академічна. Основними цілями академічної діяльності є формування, накопичення і передача знань; розвиток здібностей до вибору індивідуального тренду в рамках життєвого циклу, що забезпечує високу якість людського капіталу та його реалізацію за допомогою активної творчої діяльності, фундаментальні і прикладні наукові дослідження.

Важливою особливістю академічної культури, її інтегральною частиною є дослідницька діяльність. Дослідницька діяльність спрямована на активізацію особистої позиції здобувача вищої освіти в навчальному процесі на основі засвоєння суб'єктивно нових знань, формування дослідницьких навичок як універсального способу засвоєння реальності. Дослідницька діяльність здобувачів має значний вплив на формування академічного

середовища університету, так само як і академічне середовище має вплив на дослідницьку діяльність.

Лінгвоаксіологічний аспект передбачає поєднання всіх аксіологічних цінностей академічної культури (цінності, що розкривають значення і сенс цілей академічної культури, цінності-засоби, цінності-відносини, цінності-знання, цінності-якості) із мовним компонентом, представлення їх з позиції мови.

Результатом сформованості академічної культури є конкретний набір знань, умінь і навичок, що демонструють академічну культуру здобувача освіти. Одним із них є вміння створювати академічний текст у науковому стилі.

Текст наукового стилю – це текст, що відповідає всім вимогам до мовного оформлення наукового мовлення (абстрактність, логічність, термінологічність, точність, ясність, об'єктивність, стандартність, стислість, безособовість, некатегоричність, емотивність, образність) і містить у собі опис і результати наукового дослідження.

Аналіз шкільних програм з української мови показав, що програмою профільного рівня врахована необхідність формування академічної культури в учнів старшої школи (програмою передбачено формування знань щодо академічного красномовства, його характерних ознак, різновидів (наукове, наукового-популярне, навчальне) та умінь розрізняти види академічного красномовства), чого не можна сказати про програму рівня стандарту.

В ЗВО про необхідність формування академічної культури свідчить поява нової дисципліни «Академічного письма», яка покликана навчити студентів створювати академічне письмо як стиль висловлювання.

У процесі формування академічної культури важливе значення відіграє академічне середовище. Для учнів старшої школи таким середовищем є МАН. Проведений нами аналіз вимог МАН до наукових робіт учнів (проблемно-пошуковий характер, відображення методології, процесу, результату власного дослідницького проєкту; ґрунтування на певних

науковій та експериментальній базах, вміщення даних особисто проведених дослідів, спостережень чи пошукової роботи; результати їх опрацювання, аналізу та узагальнення; посилення на відповідні наукові джерела; відображення власної позиції дослідника) засвідчив необхідність оволодіння академічною культурою молодим дослідником.

Вікові психологічні особливості дослідника тісно переплітаються з психологічними особливостями наукової діяльності, впливаючи таким чином на її процес та результат. Психологічні особливості учнів старшої школи та студентів, зокрема такі як високий рівень довільної уваги, розвиток пам'яті та інтенсивне інтелектуальне дозрівання, дозволяють їм ефективно виконувати завдання, які передбачають написання наукових робіт.

Нами було проведене експериментальне дослідження, що включало три етапи:

1) Перевірка вихідного рівня сформованості академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті (констатувальний зріз) (вересень 2020 року).

2) Експериментальне навчання (жовтень 2020 – квітень 2021 року); аналіз його результатів (травень – червень 2021) (підсумковий зріз, що демонструє рівень сформованості академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті після експериментального навчання).

Констатувальний зріз був проведений для визначення вихідного рівня розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти. Тут було визначено критерії і показники розвитку академічної культури в лінгвоаксіологічному аспекті, розроблені завдання для тестування та проведено сам зріз, який показав, що рівень розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті є досить низьким (53% старшокласників і 28% студентів мали низький рівень). Це підтвердило необхідність розробки та впровадження системи роботи із

науковим текстом з метою розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті.

У зміст роботи з науковим текстом було включено: прагмалінгвістичний аспект наукового тексту, структурну організацію наукового тексту, метакомунікаційні засоби кожного розділу наукового тексту, лексико-граматичну специфіку академічного дискурсу, синтаксичні особливості, стилістичні особливості, паралінгвістичний аспект наукового тексту. Робота була організована як аудиторна, так і самостійна.

Підсумковий зріз, проведений після експериментального навчання, дозволив показати, що рівень розвитку академічної культури учнів та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті значно підвищився порівняно із попереднім результатом (51% старшокласників і 65% дослідників ЗВО мали високий рівень). Це засвідчило ефективність розробленої нами методики та підтвердило гіпотезу про те, що впровадження у процес навчання спеціальної системи вправ і завдань сприятиме розвитку академічної культури в учнів-старшокласників та здобувачів вищої освіти в лінгвоаксіологічному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). М.: ИКАР, 2009. 448 с.
2. Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 16-17 травня 2019 року) / за ред. О.М. Семеног. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 220 с.
3. Александров Д.А., Хагнер, М. Наука и научность в исторической перспективе. СПб.: Алетейя, 2007. 336 с.
4. Арешников Ю.О. Класифікація функціональних стилів і вивчення стилістики у вищій та середній школі. *Укр. мова і літ. в школі*. 1993. №1. С.43-44.
5. Артемьева Т.В. Академическая культура как теоретическая проблема и практическая задача. *Universum: Вестник Герценовского университета*. 2013. №1. С. 34-36.
6. Астахова В.И. Академическая культура как фундамент формирования современного специалиста. *Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.»*. Харків, 2013. Т. 19. С. 21-39.
7. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. К.: Академія, 2004. 370 с.
8. Бим-Бад Б.М. Педагогический энциклопедический словарь. М., 2002. 528 с.
9. Бухарестская декларация этических ценностей и принципов высшего образования в Европе, 10 августа 2005 г. ЮНЕСКО–СЕПЕС. URL: <http://www.almamater.md/articles/879/ru.html>
10. Гнезділова К.М. Академічна чесність як цінність корпоративної культури університету. *Вісник Черкаського університету*. Вип. № 14. 2016. Серія «Педагогічні науки». С. 23-30.

11. Грауман О. Новая идентичность вуза в условиях интернационализации образования. *Высш. образование в России*. 2009. №2. С. 123.
12. Добко Т. Університет, академічна культура і забезпечення якості. *Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту*: навч. посіб. / за ред. Т. Добка, М. Головенко, О. Кайкової, В. Терзіяна, Т. Тіхонена. Львів: Манускрипт, 2014. С. 58–68.
13. Ерохина Е.Л. Академическая культура учащегося-исследователя в условиях внедрения ФГОС. *Академический вестник Института педагогического образования и образования взрослых*. Человек и образование. 2014. № 2 (39) С. 64–67.
14. Забіяка І. М. Теоретичні аспекти формування академічної культури студентів в умовах сучасного університету. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51. С. 144-150.
15. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. К.: Левінт, 2003. 273 с.
16. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-евид. К.: «Освіта України», 2008. 528 с.
17. Закон України Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
18. Зуев П.В. Праксеологический подход к решению проблемы повышения эффективности обучения. *Педагогическое образование и наука*. 2008. №3. С. 7–15.
19. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособие. М., 2002. 231 с.
20. Карпов О.А. Как организовать исследовательское обучение школьников. *Народное образование*. 2011. № 2. С. 36–42.

21. Концепція мовної освіти в Україні. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/132/13273/Concept_L_education.doc
22. Костомаров В.Г. Наш язык в действии. Очерки современной русской стилистики. М.: 2005. 287 с.
23. Кузьминов Я., Юдкевич М. Академическая свобода и стандарты поведения. *Вопросы экономики*. 2007. № 7. С. 80–93.
24. Кулагина И. Ю. Возрастная психология. Развитие человека от рождения до поздней зрелости: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. М.: ТЦ Сфера, 2009. 464 с.
25. Лець Ю.А. Особливості розвитку особистості у ранньому юнацькому віці в умовах формування суб'єкта учбової діяльності у системі розвивального навчання. *Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. К., 2007. № 32. С. 143-146.
26. Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Большая российская энциклопедия, 2002. 709 с.
27. Мала академія наук. URL: man.gov.ua/ua/activities/competition_protection/next-year/basic_requirements_for_student_work_2021
28. Мерзлякова О.Л. Психологічні чинники саморозвитку старшокласників та шляхи активізації цього процесу в умовах навчання. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. 3. С. 263-275.
29. Михайленко-Блейон О. Українська освіта і наука – у вирі реформ. URL: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/akademichna-etika-u-dzerkali-kulturnih-interpretacij-302164_.html
30. Наер В.Л. Прагматика научных текстов (вербальный и невербальный аспекты). *Функциональные стили. Лингвометодические аспекты*. М.: Наука, 1985. С. 14–25.
31. Нікітіна А.В. Педагогічний дискурс учителя-словесника: монографія. К.: Ленвіт, 2013. 338 с.

32. Пак І.В. Академічна культура українського студентства: фактори формування та особливості прояву: дис. ... канд. соціологічних наук: 22.00.04. Харків, 2019. 251 с.
33. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд. 3-є вид. К.: Знання, 2007. 495 с.
34. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: збірник статей. К.: Ленвіт, 2011. 256 с.
35. Пойнар Л. М. Лінгвоаксіологічний аспект дослідження морально-етичних концептів китайської мовної картини світу. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2011. Вип. 20. С. 372-380.
36. Пономарів О. Стилїстика сучасної української літературної мови. К.: Либідь, 1992. 248 с.
37. Про МАН. URL: man.gov.ua/ua/about_the_academy/jasu
38. Програма Українська мова 10-11 класи для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. 84 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
39. Програма Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання 10-11 класи. Рівень стандарту. 42 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
40. Робоча програма навчальної дисципліни «Основи академічного письма» для бакалаврів філологічного факультету за спеціальністю 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» Розробник: Павлюк Наталія Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент. 19 с.
41. Ромакін В.В. Мотивації, переконання та поведінка українських і американських студентів бакалаврату щодо норм академічної культури. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра*

- Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2010. Т. 136. Вип. 123. С. 34-41.
42. Савенков А.И. Исследовательское обучение и проектирование в современном образовании. *Исследовательская работа школьников*. 2004. № 1. С. 22–31.
43. Семенов О., Вовк М. Академічна культура дослідника в освітньо-культурному просторі університету: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 284 с.
44. Сидоренко І. Нова ініціатива ЮНЕСКО: етичні та моральні виміри для вищої освіти і науки. *Педагогіка і психологія*. К.: Педагогічна преса, 2005. № 2 (47). С. 9–14.
45. Скрипниченко О.В., Долинська Л.В. Вікова та педагогічна психологія. К.: Просвіта, 2001. 315 с.
46. Троянская Е.С. Научное произведение в оценке автора рецензии (к вопросу о специфике жанров научной литературы). *Научная литература. Язык, стиль, жанры*. М.: Наука, 1985. С. 67–81.
47. Українська мова (профільний рівень): підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / С.О. Караман, О.М. Горошкіна, О.В. Караман, Л.О. Попова. Х.: Вид-во «Ранок», 2018. 272 с.
48. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. К., 1983. Т. 1. 365 с.
49. Фенцик О.М. Формування академічної культури студентів у процесі здійснення дослідницької діяльності. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2020. Випуск Вип.28. С. 241-244.
50. Хоружий Г.Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. К.: Навчальна книга – Богдан, 2012. 320 с.
51. Чернявская В.Е. Интерпретация научного текста. М.: КомКнига, 2006. 128 с.
52. Barnett R. *The Idea of Higher Education*. Buckingham: Open University Press and SRHE, 1997. 240 p.

53. Becher T. Towards a definition of disciplinary cultures. *Studies in Higher Education*. 1981. Vol. 6. No. 2. P. 15-23.
54. Becher T. & Trowler P.: *Academic Tribes and Territories*. Suffolk, 2001. 160 p.
55. Beeren B.R. *How universities work* / translated by Hamidreza Arasteh, Tehran, Higher education planning and research institute. New York, 2002. 264 p.
56. Clark B.R. *The Higher Education System. Academic Organization in Cross-National Perspective*, Berkeley University of California Press, Kalifornia–London, 1983. 230 p.
57. Colnerud, G., & Rosander, M. Academic dishonesty, ethical norms and learning. *Assessment and Evaluation in Higher Education*. 2009. №34(5). P. 505-517.
58. Dias D., Sá M.J. Initiation rituals in university as lever for group cohesion. *Journal of Further and Higher Education*. 2014. Vol. 38. №4. P. 80-91.
59. Dill D.D. The Management of Academic Culture: Notes on the Management of Meaning and Social Integration. *Higher Education*. 1982 Vol. XI. P. 12-20.
60. Evering L.C., & Moorman G. Rethinking plagiarism in the digital age. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*. 2012. №56(1). P. 35-44.
61. Field L. Appraising academic appraisal in the new public management university. *Journal of Higher Education Policy and Management*. 2015. Vol. 37. No. 2. P. 8-15.
62. Jyrki L. Academic Cultures and Developing Management in Higher Education. URL: http://www.vink.helsinki.fi/files/Theoria_academic.html
63. Research Guides. URL: <https://libguides.usc.edu/writingguide/academicwriting>
64. Shein E. H. *Organizational Culture and Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass., 1992. 199 p.

65. Shen X. Academic Culture and Campus Culture of Universities. *Canadian Center of Science and Education*. 2012. № 2 (2). P. 61-65.
66. Sonnenfeld J. Basic Overview of Organizational Culture. URL: <https://managementhelp.org/organizations/culture.htm>
67. Sułkowski L. Academic Culture from the Perspective of Polish Universities. *PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I ZARZĄDZANIE Wydawnictwo SAN | ISSN 1733-2486*. Tom XVII. Zeszyt 2. Część I. Ss. 7–21.
68. The Fundamental Values of Academic Integrity: Honesty, Trust, Respect, Fairness, Responsibility. Center for Academic Integrity, 1999. 12 p. URL: <http://www.academicintegrity.org/icaei/assets/FVProject.pdf>
69. The Second Edition of the The Fundamental Values of Academic Integrity. International Center for Academic Integrity. URL: http://www.academicintegrity.org/icaei/assets/Revised_FV_2014.pdf
70. Trivan D., Jerebic J., Urh M., Šprajc P. Reasons for Plagiarism in Higher Education. URL: https://www.researchgate.net/publication/315057745_Reasons_for_Plagiarism_in_Higher_Education